Републички завод
за социјалну заштиту

СИНТЕТИЗОВАНИ ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ УСТАНОВА ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ У СРБИЈИ
ЗА 2012. ГОДИНУ

Београд,

јун 2013. године

С А Д Р Ж А Ј

УВОД			**3**
1. Нормативни оквир за функционисање и трансформацију установа за децу и младе			**4**
2. Подаци о установама за децу и младе			**6**
	2.1 Домски смештај у 2012. години		**7**
	2.2. Додатне делатности установа		**10**
	2.3. Услуге у локалној заједници		**12**
	2.4. Људски ресурси у установама за децу и младе		**14**
3. Структура и карактеристике корисника домског смештаја у установама за децу и младе			**17**
	3.1. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе		**21**
		3.1.1 Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја	**22**
		3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	**26**
		3.1.3 Корисници према изложености насиљу	**30**
	3.2. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју		**31**
		3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја	**31**
		3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	**34**
		3.2.3. Корисници према изложености насиљу	**37**
	3.3 Подаци о корисницима домског смештаја у заводима за васпитање деце и младих		**38**
		3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја	**39**
		3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	**40**
		3.3.3. Корисници према изложености насиљу	**43**
Закључци и препоруке			**45**

УВОД

Интегралним извештајем о раду установа за смештај деце и младих приказан је рад установа за смештај деце и младих у 2012. години кроз делатности којима се установе баве, услуге које пружају и карактеристике корисника на домском смештају. Извештајем је обухваћено деветнаест установа за смештај деце и младих - једанаест домова за децу и младе, пет домова за децу и младе са сметњама у развоју и три завода за васпитање деце и младих. Поштујући Уредбу о мрежи која установе за децу и младе повезује у једну групу установа те из потребе да деца и млади на смештају буду приказани једним извештајем, од 2011. године извештаји за три групе установа се обједињују у једном извештају. Иста пракса је примењена и у конципирању извештаја за 2012. годину, тако да и овај извештај приказује рад и кориснике три групе установа за смештај деце и младих.

Интегрални извештај састављен је из три целине и конципиран на начин да се одређене димензије и индикатори за установе и кориснике прикажу и збирно (за све установе за децу и младе) и појединачно (по типу установа) како би се приказале специфичности одређеног типа установа или корисника.

Извештај је сачињен искључиво на основу појединачних извештаја о раду установа за смештај деце и младих у 2012. години који су садржали два дела - наративни извештај и податке у Excel обрасцу за израду годишњих извештаја о раду. Ове податке је прикупио Републички завод за социјалну заштиту.

Извештај је организован у три главне целине. У првом делу приказан је нормативни оквир за функционисање и трансформацију установа за смештај деце и младих односно представљени су основни нормативни акти који уређују услуге смештаја деце и младих у Србији.

У другом делу приказани су основни подаци о раду установа за смештај деце и младих - подаци о домском смештају (капацитети, услови становања, итд.), додатним/другим делатностима, услугама којима се установе баве и људским ресурсима којима установе располажу.

У трећем делу приказани су корисници домског смештаја у установама за смештај деце и младих. Прво су збирно за све установе дата основна обележја корисника (број и структура корисника на смештају у свих деветнаест установа за смештај деце и младих), затим је приказан број, старосна и полна структура све деце и младих на смештају у установама социјалне заштите (укључујући и установе за одрасле), а затим подаци о корисницима домског смештаја појединачно за сваки тип установа - домове за децу и младе, домове за децу и младе са сметњама у развоју и заводе за васпитање деце и младих.

Последњи део извештаја садржи закључке и препоруке превасходно са становишта идентификованих проблема у установама за смештај деце и младих и потреба корисника који су у овим установама.

1 НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА ФУНКЦИОНИСАЊЕ И ТРАНСФОРМАЦИЈУ УСТАНОВА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

Приоритет реформе система социјалне заштите је деинституционализација, односно трансформација резиденцијалних установа за смештај корисника. У складу са процесом реформи система социјалне заштите Влада Републике Србије, односно Министарство рада, запошљавања и социјалне политике у протеклој деценији започели су, имплементирали и даље су усмерени на реализацију различитих програма, пројеката и активности које, између осталог, имају за циљ деинституционализацију резиденцијалних установа за смештај корисника.

Када је реч о трансформацији резиденцијалних установа за децу, кључне компоненте у овом процесу су: подстицај систему хранитељства, јачање улоге здравственог система у превенцији институционализације и развој услуга у локалној заједници. Свеобухватни план трансформације резиденцијалних установа социјалне заштите за децу (резултат рада групе за трансформацију установа у оквиру Министарства рада и социјалне политике) обухвата период од 5 година (2009 – 2013) и предвиђа низ активности са циљем смањења укупних резиденцијалних капацитета за децу, развоја нових услуга и сервиса као и унапређење квалитета заштите у оквиру система социјалне заштите. Планирано је да капацитети установа за децу који остају слободни буду усмерени ка развоју услуга у локалној заједници и подршку деци, укључујући децу са сметњама у развоју.

Реформски оријентисан Закон о социјалној заштити донет је 2011. године. Законом о социјалној заштити обезбеђује се нормативна подршка наставку реформских активности у домену социјалне заштите и дефинишу права и одговорности различитих актера у систему социјалне заштите на националном и локалном нивоу.

Законом су дефинисане следеће групе услуга социјалне заштите: услуге процене и планирања, дневне услуге у заједници, услуге подршке за самосталан живот, саветодавно-терапијске услуге, социјално-едукативне услуге и услуге смештаја. Карактеристика Закона о социјалној заштити је и успостављање система заснованог на плуралитету пружалаца услуга и изједначавању услова за пружаоце из јавног, невладиног и приватног сектора кроз процес лиценцирања и успостављања минималних стандарда квалитета услуга.

Према Закону, услуге смештаја обезбеђују се (члан 47.) смештајем корисника у:

1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (у даљем тексту: породични смештај);
2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице (у даљем тексту: домски смештај);
3) прихватилиште;
4) друге врсте смештаја, у складу са законом.

Домским смештајем кориснику се обезбеђује становање и задовољење основних животних потреба, здравствена заштита, а деци се обезбеђује и приступ образовању (Члан 51). Домски смештај обезбеђује се кориснику којем се не могу обезбедити останак у породици, услуге у заједници или породични смештај (или није у његовом најбољем интересу). Детету млађем од три године не обезбеђује се домски смештај, осим у изузетним ситуацијама, када за то постоје оправдани разлози, с тим што на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности министарства надлежног за социјалну заштиту.

Услуге домског смештаја пружају се кориснику тако да обезбеђују припрему за његов повратак у биолошку породицу, одлазак у другу породицу, односно његову припрему за самосталан живот, у складу с породичним ресурсима, његовим потребама и најбољим интересом (став 3, Члан 52).

Домски смештај се обезбеђује као: стандардни смештај, смештај уз интензивну или додатну подршку, ургентни смештај, повремени смештај и друга врста домског смештаја (члан 53). Члан 54. закона такође предвиђа да дом за смештај деце и младих не може имати капацитет већи од 50 корисника. За установе које су у процесу трансформације на основу плана трансформације установа Закон предвиђа право на ограничену лиценцу која се издаје уколико установа не испуњава стандарде услуге у погледу простора, опреме, организације и броја ангажованог особља (члан 180). На тај начин се установама оставља простор да у наредном периоду ускладе своје капацитете и остале стандарде предвиђене нормативима.

Други значајан нормативни акт којим се ближе дефинише основна делатност установа социјалне заштите за смештај корисника и прецизно одређују капацитети и групе корисника је Уредба о мрежи установа социјалне заштите. Важећа Уредба о мрежи установа социјалне заштите[1] донета је у марту 2012. године.

Закон о социјалној заштити је у значајној мери унапредио област ускладивши је са реформским циљевима и задацима, али је имплементација Закона у појединим сегментима била ограничена услед недостатка других нормативних докумената који би у пракси осигуравали његову имплементацију. Реч је о неколико правилника, од којих је један усвојен у тренутку писања овог извештаја[2].

Иако Србија нема велики број деце у установама социјалне заштите те се по броју деце у установама сврстава међу европске земље са најмањом стопом институционализације и иако је у периоду од 2000 - 2011 **укупан број деце и младих у установама** социјалне заштите **смањен за 48%** (2000 – 3554, 2011 – 1854), пред системом социјалне заштите у области домског смештаја су још увек бројни изазови.

[1] Уредба је објављена у "Службеном гласнику РС", бр.16/2012 од 7.3.2012. године.

[2] Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, Службени гласник РС, бр. 42/2013 од 14.5.2013. који ступа на снагу 22.5.2013.

2 Подаци о установама за децу и младе

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите (из 2012. године), у систему социјалне заштите 21 установа пружа услуге смештаја за децу и младе. Уредба о мрежи под установама за децу и младе обухвата три типа установа за децу и младе: Установе за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања), Установе за децу и младе са сметњама у развоју и Установе за васпитање деце и младих (бивши заводи за васпитање). Због терминолошких разграничења, како би се разликовали типови установа услед специфичности установа и корисника којима се услуге смештаја пружају, термин Установе за децу и младе подразумева све установе за децу и младе генерално. Када говоримо о појединoм типу установа користићемо раније коришћене термине, домови за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања), домови за децу и младе са сметњама у развоју и заводи за васпитање деце и младих.

У 2012. години је у оквиру свих установа за децу и младе укупно 19 установа пружало услуге смештаја деци и младима. У том смислу и овај, интегрални извештај о раду установа за смештај деце и младих у 2012. години обухвата 19 установа, од тога 11 домова за децу и младе, 5 домова за децу и младе са сметњама у развоју и 3 завода за васпитање деце и младих. Две установе које су наведене у списку установа Уредбе о мрежи установа нису у 2012. години имале кориснике[3].

С обзиром на регионалну распрострањеност установа, 4 установе се налазе у Београду, 6 у Војводини, 3 у Шумадији и Западној Србији и 6 установа у Источној и Јужној Србији.

Први део извештаја, фокусираће се на: делатности којима се установе баве, капацитете домског смештаја, услове становања корисника и усклађеност са постојећим нормативима, друге делатности којима се установа бави, услугама које установе пружају у локалној заједници и људским ресурсима којима установе располажу.

[3] Домско одељење „Младост”, Крагујевац у 2012. години није имало кориснике, а Дом за децу и младе са аутизмом Шабац још увек није почео са радом.

2.1 Домски смештај у 2012. години

Укупни капацитет домског смештаја у установама за смештај деце и младих у 2012. години био је 2494 места. Укупан број корисника у 2012. био је 2580, а на дан 31.12. 2012. у овим установама боравило је 2205 корисника (табела 1).

Табела 1: Домски смештај – капацитети и кретање корисника, 2012. год.

Тип установе	Капацитет	Укупан број корисника (1.1.2012. - 31.12.2012.)	Број корисника на дан 31.12.2012.
Домови за децу и младе	912	914	663
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1476	1548	1471
Заводи за васпитање деце и омладине	106	118	71
Укупно	**2494**	**2580**	**2205**

Закон о социјалној заштити предвиђа да дом за смештај деце и младих не може имати капацитет већи од 50 корисника и шта се очекује од установа у процесу трансформације. Извештаји установа за смештај деце и младих за 2012. годину показују да од укупно 19 установа за децу и младе, 6 установа (32%) на смештају има већи број деце од законом прописаног (50) те ће ове установе у наредном периоду кроз процес трансформације морати да ускладе смештајне капацитете и број корисника са нормативима. У односу на 2011. годину, када је удео установа које премашују стандарде броја корисника на смештају износио 35%, у 2012. години није учињено много помака. Посматрано према типу установа, Установе за васпитање деце и младих не премашују капацитет од 50 корисника прописан Законом. У оквиру домова за децу и младе, од укупно 11, само 2 установе ће морати да у перспективи раде на смањењу броја корисника. Највећи изазов је пред Домовима за децу и младе са сметњама у развоју у којима, изузев једног, сви остали домови премашују капацитет прописан Законом. Реч је о четири велике институције које у просеку смештају око 350 корисника.

Услове становања корисника домског смештаја ближе је уређивао Правилник о минималним стандардима за пружање услуга социјалне заштите. Нови правилник, о којем је било речи, усвојен је у тренутку израде извештаја. Према томе, податке о појединим аспектима услова становања корисника добијене извештајима о раду установа за 2012. годину посматрали смо из два угла, првенствено у односу на важеће правилнике[4] и у компарацији са стандардима из поменутог

[4] Правилник о ближим условима за почетак рада и обављање делатности и нормативима и стандардима за обављање делатности установа социјалне заштите за смештај деце и омладине ометене у развоју (Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС", бр.88/93). и Правилник о ближим условима за оснивање и нормативима и стандардима за обављање делатности установа социјалне заштите за смештај деце и омладине без родитељског старања и деце и

Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите према којем ће се установе у будуће усклађивати, искључиво ради илустрације и изазова са којима ће се установе у перспективи суочавати. У оквиру услова становања корисника домског смештаја за које смо прикупљали податке издвојили смо поједине аспекте који се односе на *структуру спаваоница/број кревета у спаваоницама, постојање и квадратура просторија за дневни боравак и трпезарија.*

У односу на важеће правилнике, установе су у 2012. години углавном испуњавале стандарде везане за квадратуру спаваоница. Наиме, извештаји показују да само две установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју не задовољавају прописану квадратуру спаваоница, односно имају мање од 5 квадратних метара по кориснику. Нови Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите у члану 34. прецизира квадратуру једнокреветне спаваонице (површина најмање 10м2), а простор у вишекреветним спаваоницама треба да има најмање 5 м2 по кориснику. У новом правилнику није прецизиран број кревета, односно број корисника у једној спаваоници.

Када је реч о броју кревета у установама за децу и младе у 2012. години, подаци указују на наставак неповољног тренда у домовима за децу и младе са сметњама у развоју јер у свим домовима доминирају вишекревеетне собе (са 5 и више кревета). Иако 80% домова има и двокреветне и трокреветне собе, вишекреветне собе доминирају у архитектури ових установа, пошто 76% спаваоница у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју чине вишекреветне собе. Самим тим и највећи број корисника, односно 90% корисника је смештено у вишекреветним собама, са просеком од 7 корисника у једној соби. У домовима за децу и младе ситуација је повољнија, доминирају трокреветне собе, а само 3 установе (од 11 установа) имају четверокреветне и вишекреветне собе. Спаваонице у заводима за васпитање деце и младих су такође повољнијег капацитета (све спаваонице су двокреветне и трокреветне). Дакле, домови за децу и младе са сметњама у развоју мораће у перспективи да наставе са усклађивањем смештајних капацитета са нормативима при чему то није једноставан задатак с обзиром да изискује доста финансијских средстава услед потребе да се адаптира и прилагоди читава архитектонска структура зграда.

Према још увек важећим Правилницима, просторије за дневне боравке у 2012. години (заједнички простор за боравак корисника) биле су испод прописа у 60% домова, а у 40% на нивоу или изнад прописа, тј. дневни боравак заузима најмање 3м^2 по кориснику. Нови правилника о ближим условима и стандардима не прецизира квадратуру дневног боравка, наводећи само обавезу да установе имају дневни боравак и опрему која је неопходна у том простору. Простор за трпезарије и радионице у већини ових домова постоји, али је углавном испод прописа важећих у 2012. години.

Пошто све установе у систему социјалне заштите на смештају имају децу и младе са сметњама у развоју, од 2011. године установе континуирано извештавају и о **приступачности установа** особама са инвалидитетом. Аспекти о којима установе извештавају су: постојање рампи, рукохвата, приступачног лифта, приземља и тоалета.

омладине са поремећајима у понашању (Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС", бр.88/93, 121/2003, 8/2006 и 63/2006.)

Као и у протеклом периоду, и у 2012. години, домови за децу и младе са сметњама у развоју су у поређењу са друге две врсте установа, у већој мери задовољавали испитиване аспекте приступачности. Ипак и у овим домовима приступачност није потпуна, ни једна установа не испуњава све претпоставке приступачности. У овом типу установа, само једна установа има лифт. Заводи су далеко најнеприступачнији, а домови за децу и младе половично задовољавају стандарде приступачности што је неповољно јер је од укупног броја корисника у овим домовима чак 31,4% корисника са сметњама у развоју, а 3,2% корисника са телесним инвалидитетом. У неким домовима истичу да на смештају немају особе са телесним инвалидитетом па стога унапређивање приступачност установа не сматрају приоритетном области ангажовања (графикон 1).

Графикон 1: Установе према обезбеђеној приступачности у појединим аспектима, 2012. год.

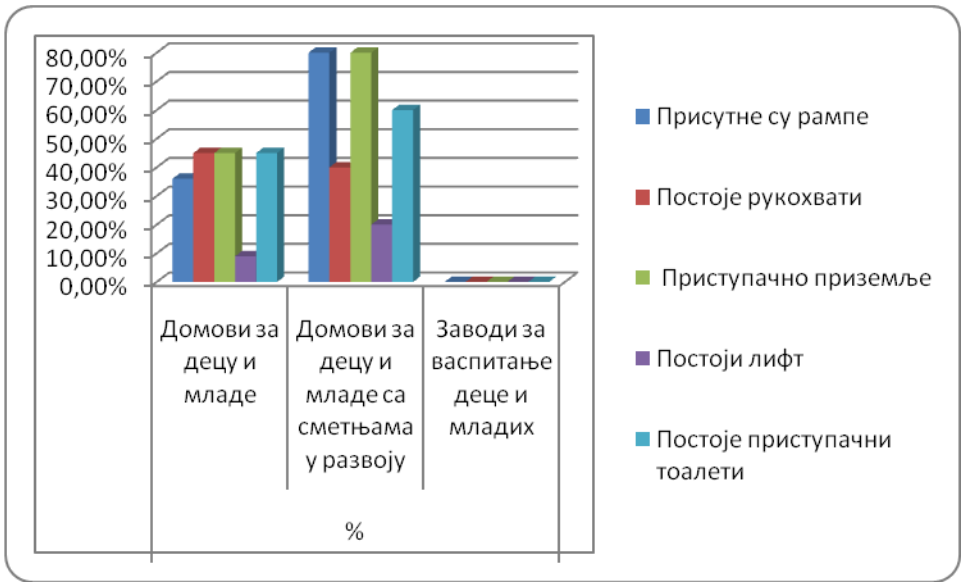

У 2012. години 64% домова за децу и младе инвестирало је у уређење простора установе, у 55% случајева подршку и помоћ за побољшање пружио је оснивач, а у 45% случајева локална самоуправа. Кад је реч о домовима за децу и младе са сметњама у развоју, чак 80% је у 2012. инвестирало у уређење простора, са 100% учешћем оснивача, а у 60% установа средства су обезбеђена и из средстава локалних самоуправа. Ипак, побољшање услова становања, пре свега броја корисника у спаваоницама, приступачности и других аспеката није значајније побољшано у односу на претходну, 2011. годину. О приступачности установа и потребама корисника сведоче и поједини наративни извештаји домова за 2012. годину:

„Због потреба РЈ Интензивна подршка, зграда у Звечанској 7 је прилагођена потребама деце са инвалидитетом - има фиксну рампу ван објекта и покретну рампу унутар, рукохвате, као и приступачне тоалете. Ово је и једини објекат Установе који има више лифтова за превоз радника и хране. Међутим, лифтови, ходници, као и собна врата не одговарају у потпуности потребама непокретних корисника.“

(Из извештаја Центара за заштиту одојчади, деце и омладине Београд у Звечанској улици)

2.2. Додатне делатности установа

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника установе социјалне заштите поред услуга смештаја, уз сагласност оснивача, могу обављати и другу врсту делатности из области социјалне заштите која мора бити сагласна основној делатности. Табела 2. приказује додатне делатности установа у 2012. години, кроз организационе јединице.

Табела 2: Додатне делатности установе - организационе јединице, 2012. год

Организациона јединица	Капацитет[5]	Укупан број корисника (1.1.2012. - 31.12.2012.)	Број корисника на дан 31.12.2012.
Прихватилиште за децу и младе	46	409	34
Прихватилиште за децу до 3 године	30	92	32
Прихватна станица за децу и младе	99	433	32
Матерински дом	30	33	14
Интернатски смештај	345	415	370
Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља	22	119	3
Укупно	**572**	**1501**	**485**

У 2012. години је у оквиру других делатности укупно збринут 1501 корисник у оквиру прихватилишта, прихватних станица, материнског дома, интернатског смештаја и Центра за смештај малолетних странаца.

Смештајем у **Прихватилиште за децу и младе** обезбеђује се краткотрајан смештај и осигурава безбедност корисницима, изналажење одрживих решења за кризне ситуације, задовољење њихових основних потреба и приступ другим услугама.

У 2012. години, Прихватилиште за децу и младе постојало је у три установе: Заводу за васпитање деце и младих Београд, Центру за заштиту одојчади, деце и омладине Београд (у Звечанској) и у Дому за децу и омладину "Споменак" Панчево. Укупни капацитет прихватилишта за децу и младе у

[5] Услед велике флуктуације корисника у оквиру наведених организационих јединица (корисници се углавном кратко задржавају у некој од јединица) испуњеност/прекорачење капацитета треба посматрати у односу на број корисника на дан 31.12.2012, а не у односу на укупан број корисника који приказује све кориснике који су услуге користили у току године.

свим овим установама је био 36 корисника. Укупан број корисника у 2012. је 350, а на дан 31.12.2012. у прихватилиштима је било 33 корисника. Нових корисника у 2012. години било је 316. Иако је у односу на 2011. годину број прихватилишта у оквиру установа смањен, број корисника који су у току 2012. године користили услуге прихватилишта се повећао (2012 – 350; 2011 – 260).

Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд (у Звечанској) је једина установа у Србији која пружа услугу **Прихватилишта за децу до 3 године**. Капацитет прихватилишта за децу до три године је 30 корисника. У току 2012. године смештено је укупно 92 деце до три године, а на дан 31.12.2012. године на смештају је било 32 деце. У односу на претходну 2011. годину, остварен је већи број пријема. У току 2012. године смештено је 63 нових корисника, у односу на 2011. годину када је број пријема нових корисника износио 29.

Прихватна станица за децу и младе постоји као организациона јединица у девет установа: у сва три завода за васпитање деце и младих, у Центру за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, Дому за децу и омладину "Мирослав Антић - Мика" Сомбор, Дому за децу и омладину "Душко Радовић" Ниш, Дому за децу и омладину "Споменак" Панчево, Дому за децу и омладину „Јефимија" Крушевац, Дому "Колевка" Суботица. Укупни капацитет прихватне станице у овим установа је 109, у 2012. години је било укупно 492 корисника, од тога је у 2012. години било 470 нових корисника, а на дан 31.12.2012. у наведеним установама боравио је 33 корисник.

Матерински дом постоји у две установе, у Центру за заштиту одојчади, деце и омладине Београд и Дому "Колевка" Суботица. У материнским домовима је у 2012. години укупно боравило 30 мајки и трудница и 33 деце, а на дан 31.12.2012. године 12 мајки и 15 деце.

Интернатски смештај постоји у Дому за децу и омладину "Петар Радовановић" Ужице, Дому за децу и омладину "Станко Пауновић" Неготин и Дому за децу и омладину „Јефимија" Крушевац. У току 2012. године на интернатском смештају је било 415 корисника.

Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља постоји у заводима за васпитање деце и младих у Београду и Нишу. У оквиру ове две установе је у току 2012. године било смештено 119 малолетних странаца без пратње родитеља или старатеља.

Претнодних година је у оквиру Завода за васпитање деце и младих Београд реализовала делатност *Трафикинг служба за координацију заштите жртава трговине људима*. Ова служба је престала са радом јула месеца 2012. године пошто је Одлуком Владе од 13.04.2012. године основан Центар за заштиту жртава трговине људима Београд. Центар је једина установа овог типа у правном систему РС и својим деловањем покрива целу територију РС. Организован је кроз две целине: Служба за координацију заштите жртава трговине људима и Прихватилиште за жртве трговине људима.

Према подацима из Извештаја Центра за заштиту жртава трговине људима[6], у 2012. години (од 02.07.2012 – 31.12.2012) на активној евиденцији установе било је 109 корисника, а на дан 31.12.2012. укупно 54 корисника. Од 109 корисника Центра, 103 корисника су држављани Србије, а 6 корисника су странци.

[6] Извештај о раду Центра за заштиту жртава трговине људима за 2012. годину, могуће је пронаћи на web страници Републичког завода за социјалну заштиту, www.zavodsz.gov.rs

У оквиру процеса деинституционализације и трансформације установа у 2012. години настављено је измештање деце са сметњама у развоју из дома у Кулини, као наставак пројекта започетог 2008. године. У оквиру домова за децу и младе формирају се **Мале домске заједнице**[7]**.** У току 2011. године формиране су три мале домске заједнице при домовима за децу и омладину „Душко Радовић“ у Нишу, „Христина Маркешић“ у Алексинцу и „Станко Пауновић“ у Неготину. У току 2012. формирана је и четврта мала домска заједница у оквиру дома за децу и младе „Вера Благојевић“ у Бањи Ковиљачи. Укупан број деце смештене у мале домске заједнице у оквиру поменуте четири установе је у 2012. години износио 41 дете, односно 35 деце на дан 31.12.2012.

Поменути Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите правно уређује услугу малих домских заједница тако да ће услове становања, број и структуру запослених, број и структуру корисника, итд. бити могуће пратити у односу на нормативе и у извештајима о раду установа за следећу, 2013. годину.

Табела 3: Корисници малих домских заједница при установама за децу и младе, 2012. год.

Мале домске заједнице у оквиру установа за децу и младе	Капацитет	Укупно корисника 2012.	Нови корисници у 2012.	Број корисника на дан 31.12.2012
„Вера Благојевић”, Бања Ковиљача	12	7	7	7
„Станко Пауновић“, Неготин	12	9	9	9
„Христина Маркешић“, Алексинац	12	12	12	8
„Душко Радовић“, Ниш	12	13	13	11
Укупно	**48**	**41**	**41**	**35**

2.3. Услуге у локалној заједници

С обзиром да је развој отворених облика заштите, разноврсних услуга и програма подршке у локалној заједници неопходан услов деинституционализације система социјалне заштите, установе већ неколико година пружају услуге у локалној заједници. Кроз годишње извештаје о раду установа континуирано се прати у којој мери установе за смештај корисника одговарају овим изазовима. У 2012. години није дошло до значајнијег повећања капацитета или броја корисника. Ипак, током године дом у Сремчици је стекао правне и логистичке услуге да пружа услуге у локалној заједници, а евиденцију о првим корисницима ће бележити у 2013. години.

[7] Реч је о пројекту Министарства рада и социјалне политике подржаним од стране италијанске кооперације за развој Министарства спољних послова Републике Италије у сарадњи са УНИЦЕФ-ом Србија, који од 2011. године бележи прве позитивне резултате.

У складу са реформским тенденцијама установе за децу и младе су у току 2012. године пружале услуге дневног боравка, становања уз подршку, СОС телефона и предаха (табела 4.).

Табела 4: Капацитети установа за друге услуге и број корисника, 2012. год.

Друге услуге	Капацитет за пружање услуге	Број корисника у 2012.
Дневни боравак	110	108
Становање уз подршку	35	36
Предах	20	32
СОС телефон	-	1079

Услугу дневног боравка у 2012. години пружало је укупно пет установа за смештај деце и младих, а користило је укупно 108 корисника. Услугу дневног боравка пружале су следеће установе:

- Дом "Колевка" Суботица за 35 корисника из локалне заједнице,
- Дом "Ветерник" Нови Сад за 26 корисника из локалне заједнице
- Дом за децу и омладину „Петар Радовановић" Ужице за укупно 25 корисника, 5 корисника из установе и 20 корисника из локалне заједнице
- Завод за васпитање омладине Ниш за 2 корисника из локалне заједнице
- Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић", Бела Црква за 20 корисника, 10 из установе и 10 из локалне заједнице

Услугу становања уз подршку у 2012. години пружало је укупно пет установа за смештај деце и младих, а користило 36 корисника:

- Дом „др Никола Шуменковић" Стамница за 10 корисника из установе
- Дом "Ветерник" Нови Сад за 10 корисника, 4 из установе и 6 из локалне заједнице
- Дом за децу и омладину „Споменак" Панчево за 9 корисника, 4 из установе и 5 из локалне заједнице
- Дом за децу и омладину „Јефимија" Крушевац за 1 корисника из установе
- Дом за децу и омладину „Душко Радовић", Ниш за 6 корисника из локалне заједнице

Услугу предаха у 2012. години пружале су две установе: Дом за децу и омладину „Душко Радовић" Ниш (24 корисника укупно) и Завод за васпитање деце и омладине Књажевац (8 корисника).

Као и протеклих година, **услугу СОС телефона** је у 2012. години пружао је Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, као једина установа која пружа ову услугу у Србији. Током године запослени су евидентирали 1079 разговора.

Извештаји установа за 2012. годину не показују значајан напредак у односу на услуге које су пружане претходне, 2011. године. Број установа који пружају установе и број корисника који те услуге користе варира око истих вредности, односно нема пораста броја корисника услуга. Што се промена унутар установа тиче, у 2012. години само су две установе покренуле нове услуге, Дом Душко Радовић, Ниш услугу становања уз подршку и Дом Вера Радивојевић, Бела Црква услугу дневног боравка. На основу извештавања установа за 2012. годину, можемо закључити да услуге у локалној заједници треба и даље унапређивати те развијати што јаче мреже пружалаца услуга на локалу.

2.4. Људски ресурси у установама за децу и младе

У установама за смештај деце и младих је у току 2012. године било укупно 1526 запослених. Установе извештавају о усклађености броја и структуре запослених са нормативима, изворима финансирања, старосној и полној структури и структури кадрова.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју број запослених је нешто већи него што је предвиђено нормативом (770 по нормативу, 792 стварно запослених). Прекорачење норматива о броју запослених односи се на запослене на пословима пружања неге и код техничких радника. Остале врсте послова су усклађене са нормативима. У домовима за децу и младе и заводима за васпитање деце и младих запослено је нешто мање радника него по нормативима, што је промена у односу на претходну годину када је у свим групама установама забележен већи број запослених у односу на прописане нормативе.
Све установе се у финансирању кадрова снажно ослањају на централни буџет, док су доприноси осталих начина финансирања мали. Из републичког буџета финансира се 83% запослених у установама, саме установе финансирају 13% запослених, а најмањи удео у финансирању сносе локалне самоуправе са 4%.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју преовлађују технички радници: спремачице, пегларке и праље; здравствени радници (медицинске сестре) и пружаоци неге (неговатељице). Структура запослених у домовима за децу и младе у заводима за васпитање деце и младих је другачија. Преовлађују стручни (васпитачи) и технички радници (спремачице). Међу стручним радницима у домовима за децу и младе доминирају васпитачи са 72%, а у заводима за васпитање деце и младих специјални педагози и васпитачи са 68%.

Посматрано према полној структури у свим установама за смештај деце и младих доминирају жене у 80,7%, док је удео мушкараца у укупном броју запослених 19,3%. Полну структуру према радном месту у свим установама за смештај деце и младих детаљније приказује графикон бр. 2.

Графикон 2: Запослени радници у свим установама према полу и радном месту, 2012. год

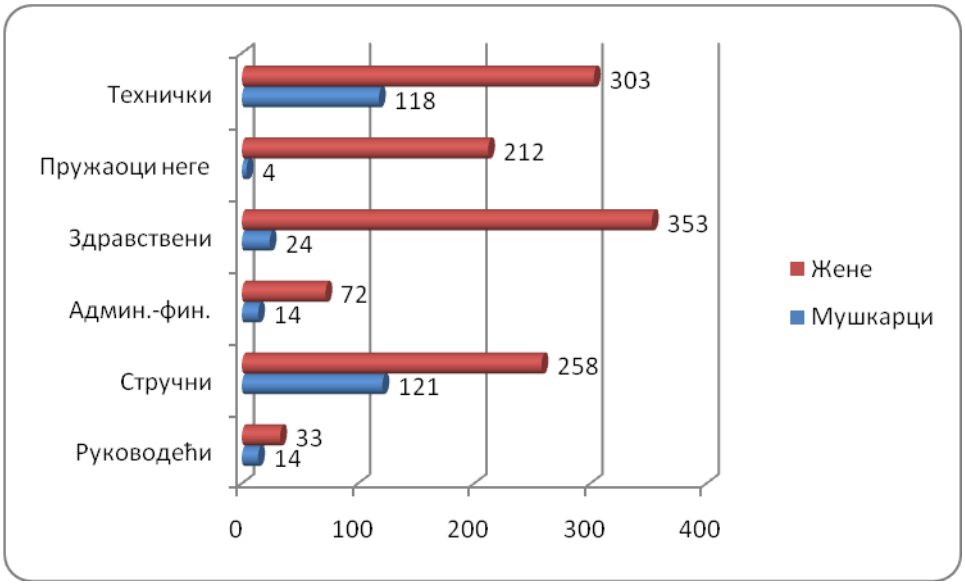

Према извештајима установа, у 2012. години покренуто је 6 притужби корисника против запослених радника и то у домовима за децу и младе. У установама генерално, покренуто је и шеснаест дисциплинских поступака против радника установа, осам у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, седам у домовима за децу и младе и један дисциплински поступак у заводима за васпитање деце и младих.

Запослени у установама су у 2012. години похађали различите програме обуке и стручног усавршавања. Програме обуке који су акредитовани у систему социјалне заштите похађало је укупно 77 радника, неакредитоване програме обуке укупно 174 радника, а различите семинаре, саветовања и конференције 265 радника установа. Акредитоване програме обуке готово искључиво похађају запослени у домовима за децу и младе, док су у домовима за децу и младе са сметњама у развоју само два радника похађала акредитоване програме обуке, а у заводима за васпитање деце и омладине ниједан запослени у току 2012. није похађао акредитоване програме обуке. Према годишњим извештајима установа у којима запослени радници сваке године наводе потребе за стручним усавршавањем, мотивација и потребе итекако постоје.

Од укупно 426 запослених руководећих и стручних радника, потребу за стручним усавршавањем у овласти *Стручни поступци и процедуре* имало је 129 руководећих и стручних радника, а за усавршавањем у области *Заштита деце и младих* 248 радника. Дакле, 88% запослених руководећих и стручних радника изражава да има потребу за стручним усавршавањем у две основне области што указује на мотивисаност запослених и жељу за усавршавањем.

Највећа потреба и заинтересованост идентификована је у оквиру следећих програма:

1. Подстицање просоцијалног и превенција агресивног понашања младих;
2. Програм ненасилне комуникације и посредовање у сукобу;
3. Програм подршке професионалцима у раду са децом и младима са проблемима у понашању
4. Заштита детета од злостављања и занемаривања у установама социјалне заштите: Примена општег протокола
5. Превенција синдрома сагоревања професионалаца у социјалној заштити
6. Примена групног рада у систему социјалне заштите
7. Модел подршке особама са аутизмом
8. Програм основне обуке за рад са децом и особама са сметњама у развоју
9. Подршка развоју животних вештина за социјалну интеграцију младих
10. Програм подршке младима који напуштају заштиту за осамостаљивање и живот у породици

Домови за децу и младе смештају и збрињавају децу и младе врло различитих карактеристика и потреба. Поред деце (некада класификоване као деца без родитељског старања), последњих пар година, у овим домовима смештају се и деца са сметњама у развоју те деца са поремећајима у понашању. Наративни извештај једне установе за 2012. годину сведочи о изазовима пред којима се установе налазе како би пружили што квалитетније услуге. За децу са израженијим сметњама у развоју, на пример, установе морају да обликују индивидуализоване мере подршке, а за то су потребни већи капацитети. Овакве потребе илустроване су у наративном извештају из Центра за заштиту деце и одојчади, Звечанска:

Двојна надлежност Коморе здравствених радника и будуће Коморе стручних радника социјалне заштите које треба да осигурају процес перманентног стручног усвршавања умногоме отежавају конзистентан, осмишљен и планиран стручни развој запослених у Стационару. Здравствено особље чини скоро 90% запослених у Стационару, пре свега у пословима непосредне бриге о деци, а њихов стручни развој директно је одговоран Комори здравствених радника. Иста у понуди акредитованих програма обуке готово да нема програме који се специфично баве заштитом деце без родитељског старања, стимулацијом и третманом деце са сметњама у развоју у институцији, тимским радом, стручним саветодавним радом са родитељима и другим стручним темама у заштити деце. Ово изутетно отежава мотивацију здравствених кадрова да се додатно ангажују на развоју управо оних професионалних знања и вештина која су програмом рада Установе препозната и процењена као нужна. Њихова мотивација је заснована на обавези добијања и одржавања лиценце, која није усклађена са потребама корисника, политиком Установе у којој раде и стручним радом у социјалној заштити. Мишљења смо да би било нужно да се институције формиране за унапређење стручног рада, уз подршку и на иницијативу Завода за социјалну заштиту ангажују у изналажењу решења, како стручни развој запослених не би, парадоксално, био на штету корисника.

Из извештаја за 2012. годину,

Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, Звечанска

3 Структура и карактеристике корисника домског смештаја у установама за децу и младе

У овом делу извештаја биће приказан број, структура и карактеристике **корисника** на смештају у установама за децу и младе у 2012. години, али и осталим установама социјалне заштите резиденцијалог типа. С обзиром да су у систему социјалне заштите деца и млади, поред установа за децу и младе смештени и у установама за одрасле, приказаћемо и њихов број и основна обележја у 2012. години.

Део о корисницима подељен је у две основне целине, у првој целини приказују се деца и млади у установама социјалне заштите, према основним обележјима корисника, док се друга целина фокусира на кориснике установа за децу и младе и приказује кориснике домског смештаја појединачно за сваки тип установа за децу и младе. Оваква структура омогућава са једне стране праћење броја и структуре деце и младих збирно у свим установама социјалне заштите у 2012. години[8]. Са друге стране, приказивањем корисника према типа установа појединачно (друга целина), омогућује се праћење и анализирање специфичности које су условљене типом установа у којима су деца и млади смештени. У оквиру друге целине ће прво бити приказани корисници домова за децу и младе, потом домова за децу и младе са сметњама у развоју и на крају корисници завода за васпитање деце и младих.

У **19 установа за децу и младе** (домови за децу и младе, домови за децу са сметњама у развоју и заводи за васпитање деце и младих) је у 2012. укупан број корисника био **2580**, нових корисника у 2012. години је било **300**, а на дан 31.12.2012. било је **2205** корисника (табела 6). Највећи број нових корисника забележен је у домовима за децу и младе (189 корисника), док је у домове за децу и младе са сметњама у развоју у току године смештено 62 нових корисника. Сви домови за децу и младе са сметњама у развоју воде листу чекања корисника на смештај и извештавају да у заједници постоје потребе за домским смештајем који превазилази њихове капацитете.

[8] Уредба о мрежи установа социјалне заштите из 2012. године сједињује три типа домова за децу и младе у једну групу установа

Табела 5: Корисници домског смештаја у установама за децу и младе, 2012. год

Тип установе	Укупан број корисника (1.1.2012. - 31.12.2012.)	Нови корисници у 2012. години	Број корисника на дан 31.12.2012.
Домови за децу и младе	914	189	663
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1548	62	1471
Заводи за васпитање деце и омладине	118	49	71
Укупно	**2580**	**300**	**2205**

Поред деце и младих у установама социјалне заштите за смештај деце и младих, на смештају се налазе и одрасли и старији корисници, превасходно у домовима за децу и младе са сметњама у развоју. У домовима за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања) у току 2012. године била су смештена 3 одрасла корисника. Међутим, у домовима за децу и младе са сметњама у развоју удео одраслих и старијих корисника је далеко већи. Од укупно 1548 корисника у овом типу установа 49,9% корисника чине одрасли и старији корисници (табела 6).

Од укупног броја корисника у 2012. години (2580) на домском смештају у установама за децу и младе било је 1230 деце (47,7%), 574 младих (22,2%), 756 одраслих (29,3%) и 20 старијих (0,8%) корисника (табела 6).

На дан 31. 12. 2012. године на домском смештају у установама за децу и младе било је 996 деце и 470 младих, укупно 1466 деце и младих.

Табела 6: Старосна структура корисника у установама за смештај деце и младих, 2012. год.

Тип установе	Деца 0-17	Млади 18-25	Одрасли 26 -64	Старији 65+	Укупно
Домови за децу и младе	671	240	3	0	**914**
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	446	329	753	20	**1548**
Заводи за васпитање деце и омладине	113	5	0	0	**118**
Укупно	**1230**	**574**	**756**	**20**	**2580**

Старосна структура у установама за децу и младе приказана у претходној табели указује на висок удео одраслих и старијих корисника у овим установама. Наиме, 30% корисника установа за децу и младе чине одрасли и старији корисници. Овако висок удео је превасходно последица старосне структуре у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, док остале две врсте установа немају одрасле кориснике, пар појединачних случајева о чему ће бити више речи у наставку извештаја (појединачном приказу установа).

Према полној структури корисника у 2012. години у установама је било више корисника мушког пола, односно 59,5% корисника мушког, а 40,5% женског пола.

У установама за смештај корисника у оквиру система социјалне заштите, деца и млади се налазе на смештају и у установама за одрасле кориснике. У току 2012. је у овим установама било 96 деце и 204 младих, а на дан 31.12.2012. 56 деце и 199 младих. Деца су смештена у две установе за одрасле - у Кулини и Параћину, а младе налазимо у чак 10 установа за одрасле: Београд, Дољевац, Параћин, Нови Бечеј, Стари Лец, Мале Пчелице Крагујевац, Велики Поповац, Срце у Јабуци Панчево, Оттон и Кулина. На дан 31.12.2012. само у установи за одрасле Нови Бечеј није било младих, све остале наведене установе на смештају су имале децу, односно младе кориснике.

Табела 7: Деца и млади на смештају у установама социјалне заштите у 2012. год. и пресек на дан 31.12.2012.

Установа	Број деце и младих у 2012.		Број деце и младих на дан 31.12.2012.	
	Деца	Млади	Деца	Млади
Установе за децу и младе	1230	574	996	470
Установе за одрасле	96	204	56	199
УКУПНО	**1326**	**778**	**1052**	**669**
Укупно деце и младих	**2104**		**1721**	

У табели 7. приказана су сва деца и млади који су се према извештајима установа за децу и младе и установа за одрасле у 2012. години налазили на смештају. Приказан је пресек на дан 31.12.2012. како би се илустровала мала излазност и напуштање установа.

Детаљнији приказ карактерисника деце и младих у установама за одрасле могуће је пронаћи у Извештају о раду установа за одрасле за 2012. годину, а на овом месту биће наведена само основна обележја:

- доминантан разлог смештаја деце и младих је *родитељи спречени да врше родитељску дужност,* за 78% деце и 85,8% младих;

- 92,7% деце и 89,7% младих потичу *из других општина,* а не општине у којој су смештени домови;

- сва деца и млади у овим установама имају сметње у развоју – 94,8% деце и 81,9% младих имају интелектуалне потешкоће, а међу осталим врстама инвалидитета су вишеструке сметње и телесни инвалидитет (за 13 младих);

- разлози престанка смештаја деце и младих у установама за одрасле су неповољни – за 95% деце која су напустила ове установе разлог није враћање у породицу или неки други адекватнији вид смештаја, већ премештај у другу установу.

Током 2012. године 72,6% корисника смештаја у установама за смештај деце и младих, чинили су **корисници са сметњама у развоју/инвалидитетом**. Настављен је тренд високог удела корисника са инвалидитетом (2011. године удео корисника са инвалидитетом је износио 76,2%) уз благи пад који се превасходно уочава у домовима за децу и младе (табела 8). Наставак тренда високог удела корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом условљен је с једне стране повећањем броја деце и младих са сметњама у развоју у домовима за децу и младе, услед трансформације ових установа у претходном периоду. Са друге стане, готово сви корисници у домовима за децу и младе са сметњама у развоју имају одређене сметње у развоју /инвалидитет. Анализа корисника према димензији сметње у развоју/инвалидитет биће детаљније представљена у наставку извештаја (појединачни приказ корисника према типу установа).

Табела 8: Укупан број/ удео корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом у установама за децу и младе, 2012. год.

	Укупан број корисника са сметњама у развоју	% корисника са сметњама у развоју у установама СЗ
Деца	689	56%
Млади	411	71,6%
Одрасли	754	99,7%
Старији	20	100%

У складу са одредбом Закона о социјалној заштити која не предвиђа смештај деци до три године у установе, у 2012. години деца до 3 године су, као и у претходној 2011. години, смештана само у две установе, у оквиру Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд у Звечанској и у Дому „Колевка“ у Суботици. У овим установама је у 2012. било смештено укупно 82 деце до три године, а на дан 31.12.2012. укупно 54 деце до 3 године. Структура деце до три године биће детаљније приказана у наставку извештаја.

Након приказа деце и младих у установама социјалне заштите (установе за децу и младе и установе за одрасле), основна обележја корисника биће приказана према типу установа у који су смештени.

3.1. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе

У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2012. године били смештени у домовима за смештај деце и младих (бивши домови за децу без родитељског старања). Ову групу установа по Уредби о мрежи установа социјалне заштите („Службени гласник РС“, бр. 16/2012 од 7.3.2012. године) чини дванаест домова. Извештај о раду домова обухвата само 11 домова, пошто домско одељење „Младост”, Крагујевац од друге половине 2011. године на домском смештају није имало кориснике. Домови које су у 2012. години пружали услуге домског смештаја те су тако обухваћени извештајем су:

1. **Дом за децу и омладину „Вера Благојевић”, Бања Ковиљача**
2. **Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић”, Бела Црква**
3. **Дом за децу и омладину „Јефимија”, Крушевац**
4. **Дом за децу и омладину „Станко Пауновић”, Неготин**
5. **Дом за децу и омладину „Душко Радовић”, Ниш**
6. **Дом за децу и омладину „Споменак”, Панчево**
7. **Дом за децу и омладину „Мирослав-Мика Антић”, Сомбор**
8. **Дом за децу и омладину „СОС Дечије село др Милорад Павловић”, Сремска Каменица**
9. **Дом за децу и омладину „Петар Радовановић” Ужице**
10. **Домско одељење „Христина Маркишић”, Алексинац (уз ЦСР)**
11. **Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд - Радна јединица „Стационар”, Београд; Радна јединица „Смештај уз интензивну подршку”, Београд; Радна јединица „Стационар за мајку и дете“, Београд;**

У првом делу ће бити представљене демографске карактеристике корисника (старосна и полна структура). Након тога, карактеристике корисника биће представљене према кључним димензијама: разлог смештаја и дужина боравка, место пребивалишта пре смештаја у установу, број и карактеристике корисника са сметњама у развоју, образовна структура, квалитет и динамика односа са породицом и сродницима, старатељска заштита и разлози престанка смештаја. У трећем делу, корисници ће бити приказани према изложености насиљу.

3.1.1 Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја

У установама за смештај деце и младих у 2012. години било је 914 корисника, од чега три четвртине корисника чине деца (73,4%), нешто више од четвртине чине млади (26,3%), а преостали део чине одрасли корисници (3 корисника односно 0,3%).

Доминантна узрасна категорија корисника, без обзира на пол, су деца основношколског узраста која чине трећину од укупног броја корисника (34%).

У свим старосним категоријама доминирају дечаци, односно младићи, изузев на најмлађем узрасту (до 3 године) где су изједначени са бројем девојчица. Процентуални однос дечака и девојчица је 59,6% напрема 40,4%. У категорији младих полна структура је уравнотеженија: 50,8% младића наспрам 49,2% девојака. У 2012. години у овој групи установа настављен је тренд већег удела мушке популације.

Графикон 3: Старосна структура корисника у домовима за смештај деце и младих

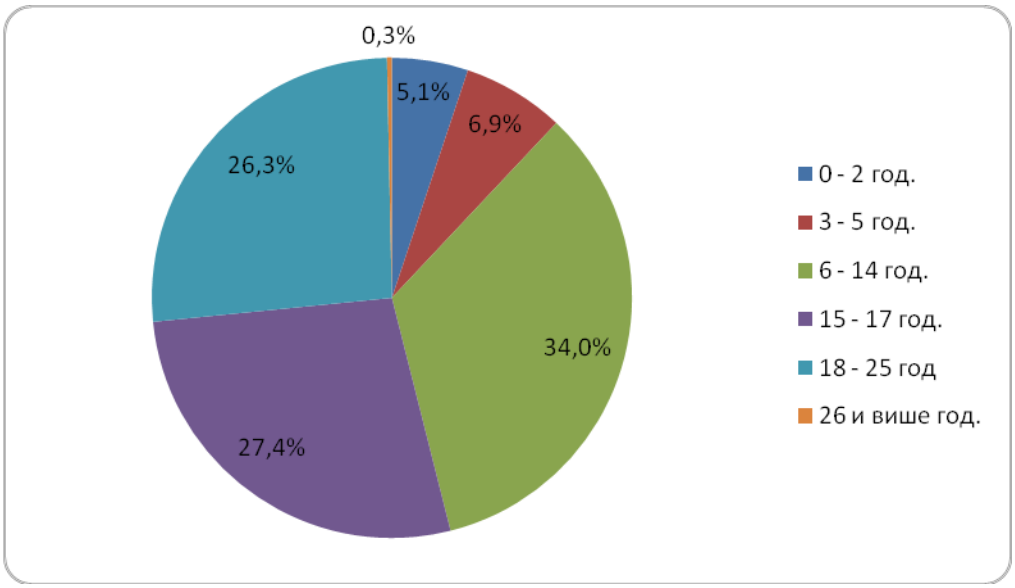

Ако се старосна структура корисника посматра у периоду 2009 - 2012. године, осим смањења укупног броја деце и младих у установама, посебно је значајно смањење деце најмлађег узраста која су и најосетљивија на институционалне услове. Смањује се и број деце узраста 4 - 7, односно 3 - 5 година[9]. Са друге стране, евидентан је пораст броја деце школског узраста и младих.

Као што је претходно било речи, с обзиром да Закон о социјалној заштити не предвиђа **смештај деце до 3. године** у установе социјалне заштите, унутар ове групе установа, децу до 3 године

[9] Почев од 2010. године, формат извештавања је подразумевао другачију узрасну категоризацију деце у односу на претходне године.

смешта само *Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд* из Звечанске улице. Деца до 3 године смештена су унутар две организационе јединице: РЈ „Стационар“ и РЈ „Смештај уз интензивну негу“. У 2012. години било је укупно 49 деце до три године, а на дан 31.12.2012. године на смештају је остало још 32 деце.

Полна структура деце до 3 године се претходних година разликовала од полне структуре деце старијих узраста, са већим уделом девојчица. Међутим, у 2012. години тренд већег удела девојчица у најмањем узрасту се смањује тако да је ове године однос полне структуре близу изједначавања. У току 2012. године је тако било 51% девојчица у односу на 49% дечака.

У 2012. години знатно је мањи број деце до 3 године старости у односу на предходне године. Ипак, потребе за смештај деце до три године и даље постоје, па је у стационар Центра у Звечанској је у току 2012. године ипак примљено 30 „нове“ деце млађе од 3 године. Примљена деца углавном потичу од здравствено угрожених родитеља, а најзаступљенији су родитељи који болују од болести зависности, док је следећи најбројнији разлог смештаја грубо занемаривање деце у неповољним материјалним условима.

Према наративном извештају дома у Звечанској, током 2012 године из РЈ Стационар и РЈ Интензивна подршка, од укупно 49 деце до три године, отпуштено је 17 деце до 3 године након кратког боравка у заштити. Највише отпуштене деце млађе од 3 године смештено је у хранитељске породице (10), двоје је враћено родитељима, четворо је усвојено, а „једно је даље институционално збринуто“. Према овим подацима у установи је на дан 31.12.2012. године остао знатан број деце (32 деце до 3 године).

> *„У односу на разлоге пријема постоје специфичности у стационарној и домској заштити. Док је разлог смештаја у стационарну заштиту за највећи број деце комплексан здравствени статус детета са проблемима које је тешко третирати у породичној средини и онемогућеност родитеља да одговоре на потребе детета, у домској заштити је доманантан разлог неадекватно родитељско старање као и тежи облици занемаривања и злостављања.“* Из извештаја за 2012. годину, Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, Звечанска

Извештај за 2012. годину установе у Звечанској бележи и значајан пораст броја деце до 3 године у **Прихватилишту за децу до 3 године** у односу на претходну годину. У прихватилиште је у току 2012. године смештено 63 деце до три године, нових корисника, као што је приказано у првом делу извештаја. Укупан број деце до 3 године у прихватилишту био је 92 деце, са 32 деце до 3 године на дан 31.12.2012. године.

> *„Прихватилишта и прихватна станица су у овом периоду пружали заштиту за већи број деце у односу на 2011. годину, јер је током 2012 године на смештају било 52 деце више. Укупно је у сва прихватилишта остварен већи број пријема у односу на предходну годину (2011 – 34 пријема) . Број пријема је посебно повећан у Прихватилишту за децу 0-3 године које је примило 63 деце у односу на 29 пријема остварних у 2011 години.“* Из извештаја за 2012. годину, Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, Звечанска

Према **месту пребивалишта пре доласка у установу**, и код деце и код младих доминирају деца и млади који долазе из других општина (57,6%), док су иза тога по бројности деца и млади који долазе из исте општине/града у којој је дом (40,7%). У поређењу са претходним годинама настављен је

тренд смештања деце и младих ван матичних општина и градова, што је веома неповољно јер отежава деци посећивање родитеља или сродника, односно посете материјално депривираних родитеља деци у домове.

У 2012. години такође се настављају неповољни трендови када је реч о **средини** из које деца и млади долазе у дом (графикон 4). Наиме, и даље готово половина деце и младих у установе долази из биолошких породица (48%), а петина из друге установе за смештај (19%). Такође значајан проценат деце на смештај у установе овог типа долази из породичног смештаја (12%) и из здравствених установа (14%).

С обзиром да удео корисника који на смештај долазе из биолошких породица није значајније смањен у односу на претходне године, закључујемо да примарној породици и даље изостаје подршка. Начин извештавања установа не пружа нам довољно података о разлозима смештаја нових корисника (корисника смештених у току 2012. године), а као што је приказано њих је у овим домовима било 189. Подаци за ову групу корисника би омогућили више основа за препоруке доносиоцима одлука.

Анализирајући средину из које деца долазе на смештај у периоду од 2009 – 2012. године, уз сталан тренд доминације биолошке породице као средине из које деца долазе, расте и број корисника који у установу долазе из других установа за смештај. У посматраном периоду, најзначајнији је пораст корисника који у ове домове долазе из других установа за смештај (са 13% у 2009, на 19% у 2012). Услед недостатка прецизнијих података о овим корисницима, имајући у виду промену структуре корисника у домовима за децу и младе, можемо закључити да је овај пораст делом последица измештања деце са сметњама у развоју из специјализованих установа за смештај деце са сметњама у развоју, у домове за децу и младе.

Графикон 4. Деца и млади према средини из које су дошли у установу, 2012. год.

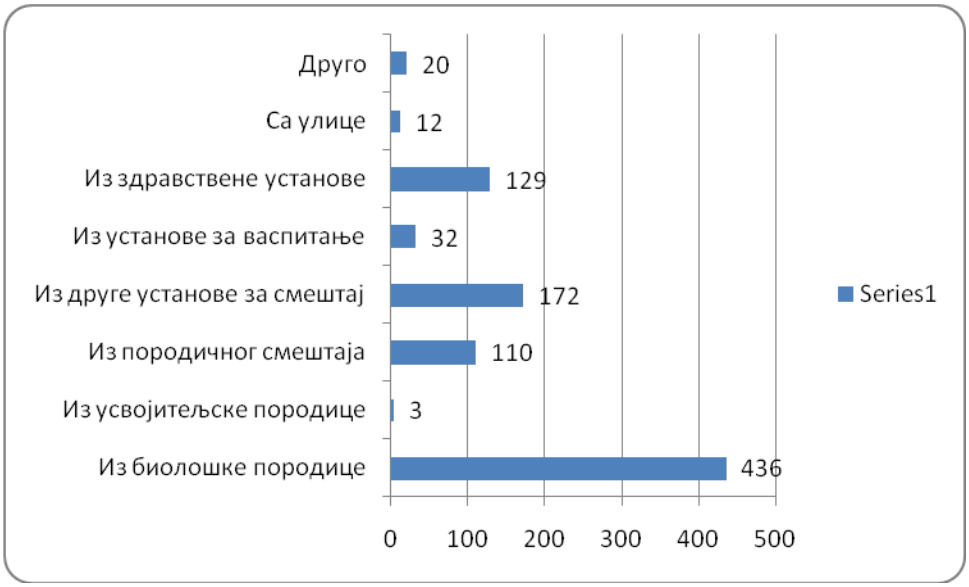

Такође је значајан удео деце која у установе долазе из хранитељских породица (око 12%, односно 110 деце и младих у читавом посматраном периоду), чиме се отвара питање о одабиру хранитељских породица, свим припремним активностима процене и едукације хранитеља који претходе смештају деце у породични смештај. Према искуствима стручних радника у установама,

враћање или измештање деце из хранитељских породица у установе је веома неповољно за децу те је утолико важност планирања, одабира и едукације хранитеља кључна фаза како би се превенирало враћање деце у установе. Константно значајан удео деце која у установе долазе из породичног смештаја би требало детаљније испитати засебним истраживањем у форми процене процеса смештаја у хранитељске породице и функционалности и адекватности ресурса за хранитељство уопште.

Најчешћи **разлог смештаја** деце и младих у овим домовима је и даље *неадекватно родитељско старање* код 29,9% корисника. У односу на претходну, 2011. годину, уочава се значајан пораст удела деце која на смештај долазе услед овог разлога (2012 - са 29,9%, 2011 - 19,9%). За 16,63% корисника родитељи нису у могућности да одговоре на потребе детета, а у приближно истом проценту као разлог се јавља потпуна лишеност родитељског права (12,58%) и спреченост да врше родитељску дужност (12,04%). За готово 10% корисника разлог смештаја је делимично лишавање родитељског права.

Најмање је корисника чији су родитељи непознати (1%) и корисника чији су родитељи лишени пословне способности (3%), а 3% је корисника чији су родитељи умрли (графикон 5). Податак да само 4% корисника у домовима за децу и младе нема родитеље, појачава претходни закључак о нужној, ургентној и јачој подршци примарној породици.

Графикон 5. Деца и млади према разлогу смештаја

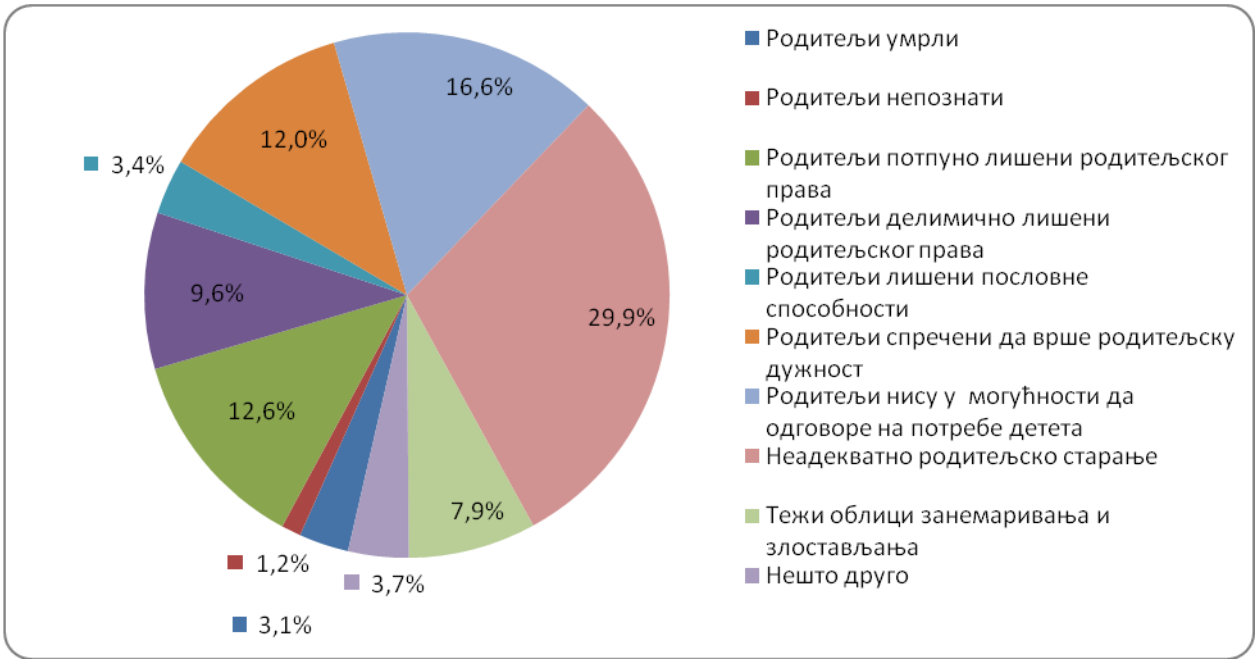

3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Посматрајући **дужину боравка** корисника смештаја (табела 9), 39,7% корисника је у 2012. години на смештају боравило дуже од пет година. Од 663 корисника који су на дан 31.12.2012. били смештени у домове за децу и младе, 38,4% корисника је на институционалном смештају било дуже од 5 година.

Табела 9. Корисници према дужини боравка у 2012. год.

Дужина боравка	%
до 6 месеци	12,5%
7 месеци – 1 год	14,1%
2 - 3 године	22,2%
4 -5 година	11,4%
6-7 година	11,5%
8-10 година	14,4%
Преко 10 година	13,8%

У 2012. години готово је исти удео корисника који бораве на смештају мање од године дана (2012 – 26,7%; 2011 - 25,6%; 2010 - 19%; 2009 - 25,6%). Удео корисника који у овим домовима остаје 2 до 3 године те између 4 и 7 година, такође се не мења значајније у протеклих неколико година.

У домовима за децу и младе је у 2012. години боравило укупно 287 деце и младих **са сметњама у развоју** која чине готово трећину, односно 31,4% од укупног броја корисника. На дан 31.12.2012. у овим установама било је укупно 214 деце и младих са сметњама у развоју. Значајно је да се у односу на 2011. годину бележи пад удела деце са сметњама у развоју у укупној популацији корисника ове групе установа (2012 – 31,4%; 2011 - 43,3%), Од укупног броја деце и младих са сметњама у развоју у домовима за децу и младе, у 2012. години 73,5% чине деца, а 26,5% млади.

У односу на врсту сметњи у развоју, као и претходних година доминирају интелектуалне тешкоће (код 61,7% корисника), док су на следећем месту, такође као и претходних година, вишеструке сметње у развоју за 19,5% корисника.

Пратећи структуру корисника са инвалидитетом од 2009. године, запажа се да су деца са интелектуалним тешкоћама константно најзаступљенија категорија корисника са инвалидитетом у овој врсти установа, а да се бележи значајан пораст деце и младих са вишеструким сметњама у развоју (2012 - 19,5%; 2009 - 6,1%).

У 2012. години је мање од половине, односно 43,6% укупног броја корисника било обухваћено редовним **образовањем**[10] (предшколско образовање, редовна основна и средња школа). Највећи број корисника похађа редовну основну (20,1%) и средњу школу (18,9%) а значајан број њих иде у специјалну основну школу (17,7%). Студенти чине свега 6% од укупног броја корисника.

Низак је проценат корисника који су оспособљени и траже посао (4,6%) и већином се ради о младима, док у групи оних су напустили школовање и који су неоспособљени (3,3%) доминира категорија деце (до 17 година). Услед збирног приказивања података у формату за извештавање не постоје подаци о којој се узрасној категорији деце која су напустила школовање ради (основна или средња школа), као и који су разлози напуштања школовања. Без обзира што се ради о малом проценту деце, индикативно је да се установе требају систематски позабавити одустајањем деце од школовања јер то им, на дуже стазе посматрано, смањује шансу за запошљавање и осамостаљивање и у перпективи их још више везује за систем социјалне заштите.

Оно што додатно забрињава је значајан број деце предшколског узраста која не похађају предшколску наставу. Од укупног броја деце претшколског узраста у установи, 71,9% деце предшколског узраста не похађа предшколске установе.

Константно је низак удео младих који су оспособљени и траже посао (у просеку око 4,5%) и још нижи проценат младих који су запослени (у просеку 1%).

Динамика и квалитет односа корисника са родитељима и другим блиским особама је и даље незадовољавајући. Само 22,4% деце и младих је у 2012. години одржавало редовне контакте са најближим сродницима (под редовним контактима подразумевамо да дете редовно контактира са породицом и сродницима и проводи викенде и празнике у породици). Такође је мали број, само 11,2% корисника одржавало редовне контакте са родитељима у оквиру дома (најмање једном месечно). Без икаквог контакта са природном породицом је четвртина, односно 24,6% корисника, а ако овој категорији корисника додамо децу и младе чији су контакти са сродницима ретки и без предвидљиве динамике или се родитељи за њих интересују само телефоном, добијамо податак да готово половина корисника (44,4%) нема никакве контакте или су им контакти са породицом ретки и без уређене динамике.

У 2012. години се смањио се број деце за који постоји судска одлука о начину одржавања личних односа са родитељима (2012 – 14; 2011 – 25), као и број забрана контаката са родитељима или сродницима.

Када је реч о **старатељској** заштити, у 2012. години је 67,6% корисника било под старатељством, док трећина корисника, 32,4% није била обухваћена ниједним обликом старатељске заштите, од чега је 77 малолетних корисника (8,4% од укупног броја корисника). Установе у својим извештајима не дају објашњење због чега ова деца нису обухваћена старатељством.

---

[10] Због неадекватних старосних категорија понуђених у обрасцу, односно збирног приказивања корисника, није могуће израчунати обухват деце различитим нивоима и типовима образовања тако да се подаци односе само на укупан број деце и младих обухваћених редовним образовањем. Много би значајније било анализирати обухват деце и младих појединим типовима образовања као пресек стања и полазиште за препоруке и унапређења.

Као најчешћи облик старатељства доминира непосредно стратељство, у 94,7% случајева, док су сродник или друга блиска особа старатељи за свега 5,3% корисника. У односу на претходну годину није било значајнијих разлика, изузев у томе да у 2012. години није примењен институт колективног старатеља.

У 2012. години је укупно 237 корисника напустило домове за децу и младе. Дакле, од укупног броја деце и младих на смештају у овим домовима у току 2012. године је 25,9% корисника напустило домски смештај. Према извештајима установа, међу најчешћим **разлозима за престанак смештаја,** као и у претходној години је *излазак корисника оспособљених за самосталан живот* (23%). У биолошку породицу вратило се 21% корисника, у хранитељску породицу је премештено 19% корисника, а у другу установу чак 17% деце и младих, такође је мали проценат корисника је самовољно напустило установу (4%). У табели 10. дати су разлози престанка смештаја у протекле 4 године.

Табела 10. Разлози престанка смештаја корисника у домовима за децу и младе, 2009 – 2012

Разлози престанка смештаја	2012	2011	2010	2009
Вратили се у биолошку или сродничку породицу	21%	18%	5%	25%
Премештени у другу установу	17%	16%	20%	7%
Усвојени	6%	6%	4%	8%
Премештени у хранитељску породицу	19%	18%	18%	23%
Изашли из дома оспособљени за самосталан живот	23%	20%	18%	23%

У односу на претходне три године приметна је стагнација удела деце и младих који се враћају у биолошку или сродничку породицу, при чему се удео креће око 20% у посматраном периоду. Биолошке породице деце смештене у домове очигледно нису адекватно потенцијално решење за измештање деце из установа, што је неповољно за саму децу, а систем социјалне заштите ставља пред изазове изналажења адекватних, примерених и квалитетних алтернатива домском смештају. Уочљив је и даље висок удео корисника који су *премештени у другу установу* социјалне заштите те такође врло мали број усвојења деце корисника домског смештаја.

Број случајева у којима је разлог престанка смештаја смрт деце и младих смањује се у периоду од претходне три године (2012 – 1 корисник; 2011 – 3 корисника; 2010 – 8 корисника).

Поређењем података за период 2009 - 2012, запажа се:

- мали пораст броја деце која су се вратила у биолошку/сродничку породицу;
- стагнација и висок удео деце и младих премештених у другу установу;

- константно низак проценат усвојења;
- стагнација броја деце и младих премештених у хранитељске породице;
- благи пораст, али и релативно константан удео младих који из установа излазе оспособљени за самосталан живот (у просеку петина од укупног броја корисника који су напустили установу)

У свим домовима за децу и младе заступљени су различити **програми рада са корисницима** међу које се убрајају: програми подршке осамостаљивању и већој самосталности младих, културно-забавни и спортско-рекреативни садржаји, радионичарски рад и рад у секцијама. Планирање и организација васпитно-образовног рада се као и претходних година ослањала на основе васпитно-образовног рада Просветног савета Србије и Упутстава за рад стручних сарадника са децом и младима. Васпитно образовни рад и други програми са децом организовани су у већини установа по принципу хомогенизовања група по узрасту. У васпитном раду се инсистирало на припреми за живот у породици и обавезама у домаћинству, што се остварује кроз заједничке активности у дому, рад секција, радионица, радних задужења и слично.

У 2012. највећи број деце и младих био је ангажован у активностима културно-забавног садржаја, затим у радионичарском раду, спортско-рекреативним садржајима и секцијама. Програми подршке осамостаљивању и већој самосталности младих имало је 285, односно 31,2% укључених корисника. Од укупно 234 **радно ангажована** корисника у 2012., највећи број је учествовао у одржавању хигијене радних просторија, затим у одржавању дворишта, а најмање у раду са мајсторима.

У поређењу са 2011. уочава се да је дошло до извесног повећања деце и младих који учествују у разним програмима рада (2012 – 31,2%; 2011 - 24%), али у извештајима нису предочени разлози за ипак низак ниво партиципације деце и младих у програмима подршке оспособљавању и осамостаљивању. Управо је учествовање у овим програмима од изузетног је значаја за децу и младе у домовима ако имамо у виду да доминантну старосну структуру корисника на смештају чине деца основношколског узраста и млади (18 – 26), да тек петина младих напушта установу оспособљена за самосталан живот те да је функција породице ослабљена.

Претходни приказ димензија структуре и карактеристика корисника на смештају у домовима за децу и младе између осталог указује колико је функција природних породица ове деце ослабљена. То је јасно на основу читавог низа индикатора: највећи број деце и младих у установама долазе из својих природних породица најчешће зато што су се родитељи неадекватно старали о њима, ¾ корисника проводи више од годину дана на смештају, у старатељској заштити доминира непосредно старатељство, а скоро половина деце и младих је без правог контакта са најближим сродницима.

Набројани показатељи указују да је неопходно на систематски начин ојачати капацитете биолошке породице, унапредити програме подршке оспособљавања за самосталан живот те даље развијати услугу становања уз подршку[11] како би се избегле негативне последице вишегодишње институционализације и млади се оспособили за самосталан живот.

[11] Само 4% младих је користило услугу становања уз подршку у 2012.

3.1.3 Корисници према изложености насиљу

Према извештајима домова за децу и младе, у 2012. години је укупно 41 дете **било изложено насиљу**, од чега се већином ради о малолетним корисницима. Међу жртвама насиља било је укупно 28 деце, односно 68,3% жртава је узраста 6 - 17 година, а 13 жртава насиља чине млади. У полној структури доминирају дечаци - 33 дечака наспрам 8 девојчица.

Доминантни облик насиља је физичко злостављање (17 случајева), емоционална злоупотреба (12 случајева) и сексуална злоупотреба (11 случајева).

Према извештају домова за децу и младе, починиоци насиља, односно **насилници** су у 17 случајева били запослени радници установе, у 17 случајева други корисници, а у 4 случаја су као насилници наведене особе ван установе.

Интерним тимовима за заштиту од насиља је током извештајне године упућено 24 пријаве због насиља над корисницима. Укупно је поднето је **20 кривичних пријава**. Међу кривичним пријавама, од 17 случајева насиља запослених према корисницима, поднето је 5 кривичних пријава; од 17 случајева насиља међу корисницима поднето је 10 кривичних пријава, док су кривичне пријаве поднете против све 4 особе ван установе које су означене као насилници.

Извештавање о изложености корисника насиљу у установама је још увек неконзистентно и непоуздано па тако и наведене податке треба узимати са резервом. Анализа изложености корисника насиљу на основу извештаја установа, своди се на анализу *евидентирања и извештавања* установа *о насиљу.* Наведени подаци се превасходно требају посматрати као случајеви који су регистровани и евидентирани, а не као поуздани подаци на основу којих је могуће документовати распрострањеност насиља у установама.

Када је о евидентирању насиља реч, у 2012. години примећујемо помак у евидентирању насиља код домова за децу и младе. У претходним годинама домови су оскудно извештавали о случајевима насиља, само су поједини домови извештавали о томе, број случајева насиља је био упадљиво мали (2011 – 14, 2010 – 17). Домови такође, нису извештавали о запосленим радницима као насилницима (ни један забележен случај), нити о кривичним пријавама које су у току извештајних периода поднете.

Уколико поредимо податке евидентирања и извештавања о насиљу за 2012. годину са ранијим извештајима, отвара се питање да ли податке из 2012. можемо тумачити као корак напред у правцу објективнијег извештавања установа када су запослени евидентирани као насилници или веће ефикасности у законском решавању тог проблема (број кривичних пријава против запослених)? Такође сматрамо да скок у броју евидентираних жртава насиља (у односу на 2011 и 2010) није последица стварног повећања случајева насиља и насиља генерално, већ се ради о већој спремности установа да објективно евидентирају појаву која као таква вероватно постоји годинама уназад.

3.2. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју

У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2012. години били смештени у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју. Иако је реч о установама које су првенствено намењене смештају деце и младих са сметњама у развоју, међу корисницима је висок удео одраслих и старијих корисника. Ову групу установа по Одлуци о мрежи установа за смештај корисника чини шест домова, међутим пошто за Дом за децу и младе са аутизмом Шабац постоји одлука о оснивању, али не и за почетак рада овог дома у овом извештају ће бити приказане карактеристике корисника из следећих пет наведених домова:

1. **Дом за лица са аутизмом (у оквиру Центра за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју, Београд), Београд;**
2. **Дом "Ветерник", Нови Сад - радна јединица за смештај деце и младих и Радна јединица за смештај одраслих лица;**
3. **Дом „Колевка", Суботица - Радна јединица „Стационар", Суботица; Радна јединица „ Смештај уз интензивну подршку ", Суботица; Радна јединица „Стационар за мајку и дете", Суботица;**
4. **Дом "Сремчица", Београд - Радна јединица за смештај деце и омладине , Сремчица и Радна јединица за смештај одраслих лица, Сремчица;**
5. **Дом „др Никола Шуменковић", Стамница - Радна јединица за смештај деце и омладине, Стамница и Радна јединица за смештај одраслих лица, Стамница.**

У првом делу ће бити представљене демографске карактеристике корисника (старосна и полна структура). Након тога, карактеристике корисника биће представљене према кључним димензијама: разлог смештаја и дужина боравка, место пребивалишта пре смештаја у установу, број и карактеристике корисника са сметњама у развоју, образовна структура, квалитет и динамика односа са породицом и сродницима, старатељска заштита и разлози престанка смештаја. У трећем делу, корисници ће бити приказани према изложености насиљу

3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју је током 2012. године било укупно **1548** корисника, а на дан 31.12.2012. на домском смештају било је **1471** корисника.

Од укупног броја корисника у 2012. години на домском смештају у домовима за децу и младе са сметњама у развоју било је 446 деце, 329 младих, 753 одраслих и 20 старијих корисника. Као и претходних година, уочљиво је велико учешће одраслих корисника у овим домовима, чији удео износи чак 48,6%, док је удео старијих 1,3%. Дакле, половину корисника чине одрасли и старији корисници, док је 28,8% деце и 21,3% младих.

Графикон 6: Старосна структура корисника у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју, 2012. год.

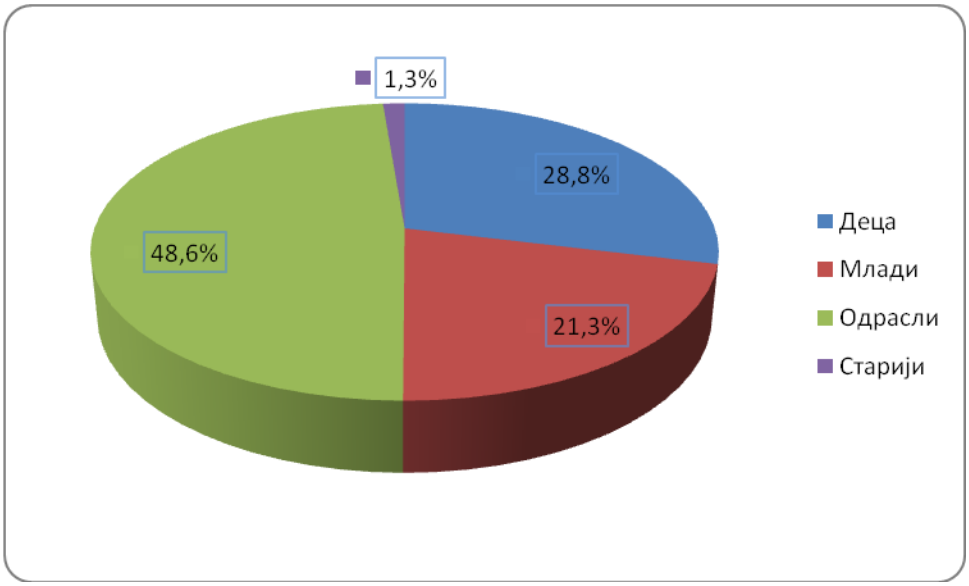

У оквиру ове групе установа у складу са одредницом Закона о социјалној заштити, **деца до три године** на смештају су у само једној установи – „Колевка“ Суботица. У току 2012. године је у овом дому било 35 деце до три године, а на дан 31.12.2012. укупно 22 деце најмлађег узраста.

У **полној структури корисника** на смештају настављен је тренд већег удела мушке популације у свим старосним категоријама, изузев у старосној групи деце до три године (18 девојчица и 17 дечака). Процентуално гледано, у 2012. години је било 59% мушких корисника и 41% женских корисника у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју.

Већина корисника у домовима потичу из других општина, као и у претходном периоду. За 75,1% корисника **место пребивалишта** из кога потичу су *друге општине*. Од тог броја, 46,3% чине одрасли, 31,4% деца, 20,9% млади и 1,4% старији корисник. Имајући у виду да је реч о корисницима са инвалидитетом те да потичу најчешће из материјално депривираних породица, удаљеност смештаја од средине из које потичу умањује могућност посета родитеља, сродника или пријатеља, те такође могућности самих корисника да посећују породице, сроднике, итд. Ситуација је нарочито непогодна кад је реч о деци и младима, наиме, 77,8% укупног броја деце у домовима и 73,6% младих потичу из општина удаљених од места у којима се налазе домови.

Остали корисници у домовима потичу са територије општина/градова у којој се домови налазе (17,4% корисника); са територије бивших држава СФРЈ је укупно 33 корисника, а 8 корисника су интерно расељена лица.

Биолошка породица константно доминира као **средина из које деца и млади долазе у дом.** У 2012. години ситуација је непромењена па је чак 50,2% деце и младих у домове смештено из биолошке породице. Следећа доминирајућа *средина из које долазе* су друге установе за смештај, за 29% деце и младих. Здравствене установе су такође средина из које долази 15,7% деце и младих са сметњама у развоју. За ове три средине порекла проценти заступљености су (мале разлике у апслолутним

бројевима) готово непромењени у односу на претходне године, нарочито 2011. годину. Из породичног смештаја долази укупно 18 деце и младих, а из усвојитељске породице 4 деце са сметњама у развоју. Такође је 4 деце дошло из установе за васпитање (графикон 7). Приказани подаци се односе на укупну популацију деце и младих у домовима, дакле кориснике који неколико година бораве у установама. Прецизнији увид у евиденцију нових корисника, односно средину из које су они дошли дало би повољније основе за препоруке подршке и планове деинституционализације.

Графикон 7: Средина из које деца и млади долазе у домове за децу и младе са сметњама у развоју, 2012. г

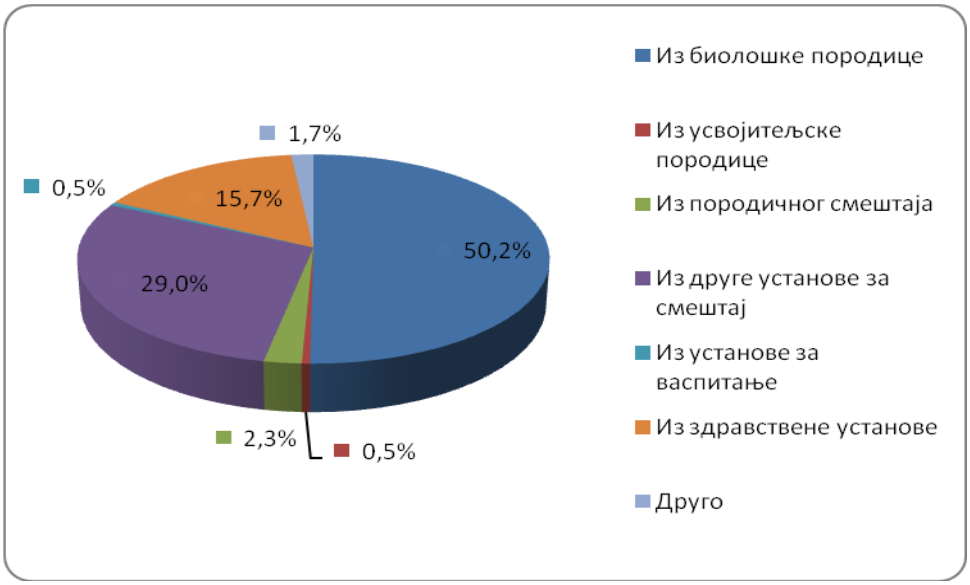

Доминантни разлог смештаја деце и младих са сметњама у развоју је као и претходних година *немогућност родитеља да одговоре на потребе детета* код 65,5% деце и младих. Сви остали разлози смештаја су подједнако распоређени у односу на кориснике (графикон 8).

Из годишњих извештаја о раду не можемо видети разлоге због којих родитељи нису били у могућности да одговоре на потребе детета.

Доминантни разлози смештаја за 753 одраслих корисника у овим домовима су: неадекватно породично старање за 40,4% корисника, непостојање ближих сродника за 24,6% корисника и неспремност породице да се брине о кориснику за 22,2% корисника. Разлог смештаја за 90% старијих корисника је непостојање ближих сродника. Ови разлози смештаја одраслих и старијих корисника доминантни су годинама уназад, што не чуди с обзиром да је реч о корисницима који изузетно дуго бораве у овим домовима, чак и преко двадесет година.

Графикон 8: Деца и млади према доминантном разлогу смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2012. год.

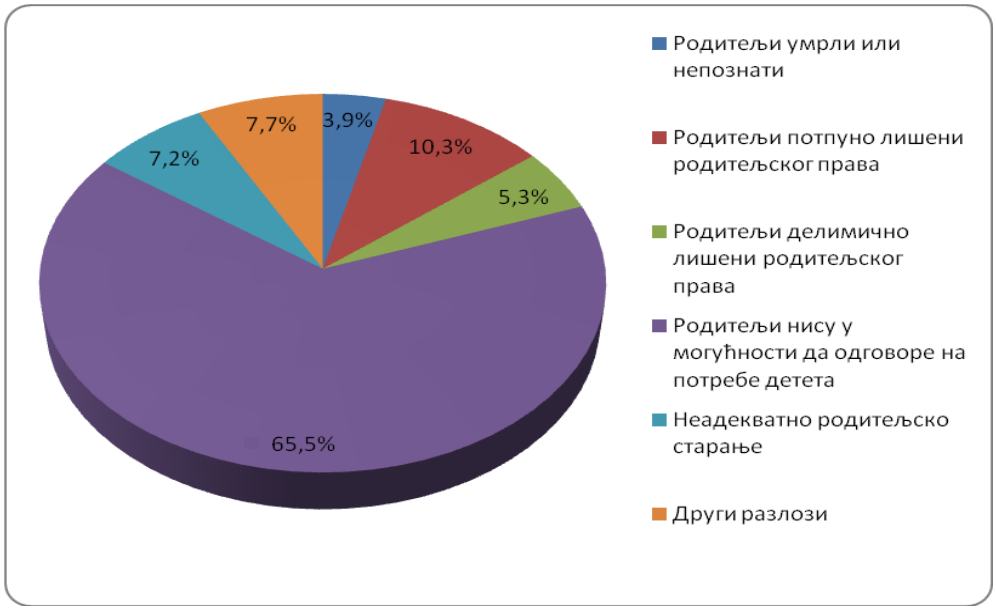

3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Једна од сталних особености специјализованих установа за децу и младе са сметњама у развоју јесте управо **дужина боравка** корисника у установама. Годинама уназад, највећи удео међу корисницима бележе они који бораве у установи веома дуго (20 и више година).

У 2012. години у категорији корисника који бораве у установи дуже од 10 година било је 60% корисника, што је последица околности да удео одраслих корисника у овим установама чини 49,9%. Само је 5,4%, односно 84 корисника боравило мање од годину дана. Детаљнији приказ удела корисника према дужини боравка приказује табела 11. у којој је илустрације ради приказана дужина боравка корисника и за претходну годину.

Табела 11: Корисници према дужини боравка у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2011 – 2012.

Дужина боравка	2012	2011
до 6 месеци	2,9%	3%
7 месеци – 1 год	2,5%	3%
2 - 5 година	11%	12,4%
6 -10 год	23,6%	24,9%
11-19 год	30,7%	30,2%
20 год и више	29,3%	26,5%

Када је реч о смештају деце до 3 године, који су у оквиру ове групе установа смештени у дому „Колевка", Суботица, у 2012. години на домском смештају било 35, а на дан 31.12.2012. 22 деце до 3 године. Од 35 деце до 3 године, 9 деце је боравило до два месеца, 8 деце од 3 до 6 месеци, а 3 деце од 7 месеци до годину дана. Укупно 15 деце је боравило дуже од годину дана. Дакле, од укупног броја деце до 3 године на смештају у установама, 74,2% деце је боравило у установи дуже од два месеца што је дуже од времена прописаног законом. Из годишњег извештаја не можемо видети разлоге задржавања ове деце у установама.

У 2012. години, сви корисници домова за децу и младе са сметњама у развоју су **корисници са сметњама у развоју/инвалидитетом.** Као и претходних година, највише је корисника са интелектуалним тешкоћама чији удео износи 78,7%, од чега 22,8% чине деца, 22,8% млади, 52,8% одрасли и 1,6% старији. Међу осталим врстама сметњи у развоју 17% корисника је са вишеструким сметњама. Код осталих 5% корисника евидентиран је телесни или сензорни инвалидитет, первазивни развојни поремећаји и душевне болести.

Када је реч о деци и младима са сметњама у развоју, од укупно 775 деце и младих са сметњама у развоју на смештају у овим домовима, 71,7% деце и младих има интелектуалне тешкоће, а 24,% вишеструке сметње у развоју. Као и у структури инвалидитета у укупној популацији ових домова, осталих 5% деце и младих имају остале облике сметњи у развоју, претходно наведене. Међу децом и младима на смештају у овим домовима 21% деце и младих је непокретно. Сва деца до три године у овим домовима имају вишеструке сметње у развоју.

Подаци о структури деце и младих **према похађању школе** као и претходних година показују веома неповољну ситуацију, односно наставак неповољних трендова и у 2012. години. Наиме, 70,1% деце и младих не похађају школе, односно нису обухваћени образовним системом. Када је реч о деци предшколског узраста, само троје деце од 67 деце предшколског узраста у овим домовима, иде у предшколску установу (5% деце). Међу децом и младима који похађају школе, укупно 156, односно, 65,3% иде у специјалну основну школу, 23% у специјалну средњу школу, а 1 дете у редовну средњу школу. У редовну основну школу не иде ни једно дете из ових домова.

Подаци о образовању и похађању школе нису упоредиви са претходним извештајним периодима (промене старосних категорија у формату за извештавање установа), осим податка о обухвату деце и младих образовањем (редовне или специјалне школе) који је готово непромењен. У 2011. обухват образовањем се односио на 19,3%, а у 2012. на 20,1% деце и младих у овим домовима.

Структура корисника према **начину одржавања контаката са породицом и сродницима** као и претходних година показује да највећи број, чак 36% корисника уопште не контактира са породицом или сродницима. Поређења ради, удео корисника без контаката се у 2012. повећао у односу на претходну годину (2012 – 36%; 2011 - 29%). Само 14,8% корисника редовно контактира са породицом или сродницима и проводи викенде у породици. Редовне контакте са породицом, али у дому (посете родитеља, сродника) има 11% корисника. Повремене или ретке контакте одржава 34,2% корисника, а само 58 корисника (3,7% корисника) нема сроднике. Када је реч о деци и младима, чак 29% деце и младих у домовима нема никакве контакте са породицом и сродницима, а од тог броја само 2,6% деце и младих нема родитеље или сроднике.

У домовима 24,7% корисника није под **старатељством**, а остали корисници су обухваћени различитим врстама старатељске заштите. Међу њима, 53,2% корисника је под непосредним старатељством, а за остатак корисника као старатељ је одређен сродник или друга блиска особа. Настављен је позитиван тренд повећаног интереса сродника да прихвате улогу старатеља (2012 – 46,8%; 2011 – 36,3%).

У току 2012. године само је 77 корисника напустило домове за децу и младе са сметњама у развоју (укупан број корисника у 2012. 1548, број корисника на дан 31.12.2012. 1471). Међу тих 77 корисника, 45 корисника је измештено из домова услед различитих разлога/околности, а чак 32 корисника је умрло. Дакле, као и у претходним годинама, доминантан **разлог престанка смештаја** је смрт за 41,6% корисника. Међу корисницима који су умрли је 9 деце и 23 пунолетних корисника. За 29 корисника разлог смрти била је болест, а у 2 случаја смрти пунолетних корисника разлог смрти био је несрећан случај. Смрт корисника као разлог престанка смештаја је у овој групи установа вишегодишњи тренд.

Укупно 31 дете и 10 младих је напустило установе у 2012. Осим смрти, остали разлози су: повратак у биолошку породицу за 4 деце; премештај у другу установу за 7 деце; премештај у хранитељску породицу за 7 деце, а 4 деце је установу напустило из других разлога (нису прецизирани наративним извештајима установа).

Када је реч о разлозима напуштања установа за пунолетне кориснике, поред 50% корисника који су напустили установу услед смрти, 33% се вратило у биолошку породицу, а 17% корисника је премештено у другу установу.

Графикон 9: Деца и млади према разлогу престанка смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2012. год.

У процесу решавања права на смештај у ове установе у току 2012. године било је 89 корисника чији смештај није реализован услед недостатка расположивих места.

Културно забавни садржаји, радионичарски рад и рад у секцијама су најзаступљенији видови активности особа са инвалидитетом у овим домовима. Програми подршке осамостаљивању нису нарочито заступљени у домовима, само 11% корисника је током године било стално укључено у неке од програма ове врсте. Најзаступљенији видови културно – забавних, спортских или рекреативних садржаја на којима учествују корисници су спортске и креативне радионице, музичке, драмске и литерарне секције.

У 2012. години бележи се значајан пад радно ангажованих корисника у односу на претходне године, у односу на 403 корисника у 2011. години, према извештајима за 2012. годину, само је 164 корисника било радно ангажовано. Најчешћи облици радног ангажовања били су одржавање хигијене заједничких просторија и одржавање дворишних површина.

3.2.3. Корисници према изложености насиљу

Домови за децу и младе са сметњама у развоју не извештавају о случајевима насиља. У току 2012. године само је једна установа, дом у Сремчици известио о 1 случају насиља, реч је о физичком нападу запосленог на једног младића. Такође је у 2012. години поднета само 1 пријава интерном тиму због насиља над корисником.

И прошлогодишњи извештаји ових домова нису извештавали о случајевима насиља. Такође је био евидентиран 1 случај насиља, такође у истој установи са разликом што се насиље одвијало између два корисника.

С обзиром да је у 5 домова, током године било смештено 1548 корисника, да корисници (с обзиром на дужину боравка) живе у вишекреветним собама (у првом делу извештаја приказано је да 90% корисника ових домова смештено у вишекреветне собе, са просеком од 7 корисника у једној соби) чини се мало вероватно да се десио само један случај насиља. Услед свега тога, отварају се бројна питања: уколико домови не извештавају о насиљу, да ли барем интерно евидентирају случајеве насиља? Такође остаје отворена и дилема везана за третирање насиља као феномена међу запосленима, односно шта запослени подразумевају под насиљем, колико су обучени да препознају, превенирају и спречавају насиље и није ли заправо реч о томе да се насиље третира као уобичајена свакодневна појава.

3.3 Подаци о корисницима домског смештаја у заводима за васпитање деце и младих

Установе за васпитање деце и омладине су установе које у систему социјалне заштите обезбеђују збрињавање, васпитање и образовање, професионално оспособљавање и здравствену заштиту деци и омладини са поремећајима у понашању и предузимају одговарајуће мере ради спречавања даљег нарушавања друштвених норми, вршење преступа и вршење кривичних дела. Према члану 127. Закона о социјалној заштити у установама за васпитање деце и омладине спроводе се васпитне мере у складу са посебним законом.

У складу са посебним прописима (Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника) у установу се примају малолетници са изреченом васпитном мером упућивања у васпитну установу.

Према Уредби о мрежи установа, услуге смештаја у завод, прихватилишта и прихватне станице за децу и омладину са проблемима у понашању и у сукобу са законом у Републици Србији, као и услуге предузимања мера спречавања даљих вршења кривичних дела и преступа деце и омладине, пружају се у укупно три установе у Србији:

1. **Заводу за васпитање деце и омладине Београд**
2. **Заводу за васпитање деце и омладине Књажевац**
3. **Заводу за васпитање омладине Ниш**

Структура и карактеристике деце и младих у заводима за васпитање деце и омладине у 2012. биће приказане у три целине. Карактеристике корисника према старости, полу и начинима упућивања у установу биће приказане у првом делу. Затим ће бити приказане карактеристике корисника према кључним димензијама: разлог смештаја и дужина боравка, сметње у развоју, образовна структура, квалитет и динамика односа са породицом и сродницима, старатељска заштита и разлози престанка смештаја. У трећем делу приказа корисника на смештају биће приказани корисници према изложености насиљу.

3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја

У 2012. години у заводима за васпитање услугу домског смештаја је користило укупно 118 деце и младих, а на дан 31.12.2011. године 71 корисника. Број корисника у заводима је неколико година уназад на истом нивоу (2012 – 118, 2011 – 114, 2010 – 115). Међутим, ове установе у оквиру различитих организационих јединица[12] смештају много више корисника о чему је било речи у првом делу извештаја.

У полној структури доминирају дечаци, који чине 82,2% корисника, уз благи пораст дечака у односу на девојчице (2011 - 75,4%, 2010 - 78,4% дечака).

Удео деце у заводима у 2012. години износи 98,3%, тако да су настављени трендови повећања броја деце (пораст у односу на претходну годину, 2011 – 78,9% деце), односно смањења удела младих у укупној популацији завода (тренд пораста од 2010), (графикон 10).

Графикон 10: Старосна структура корисника

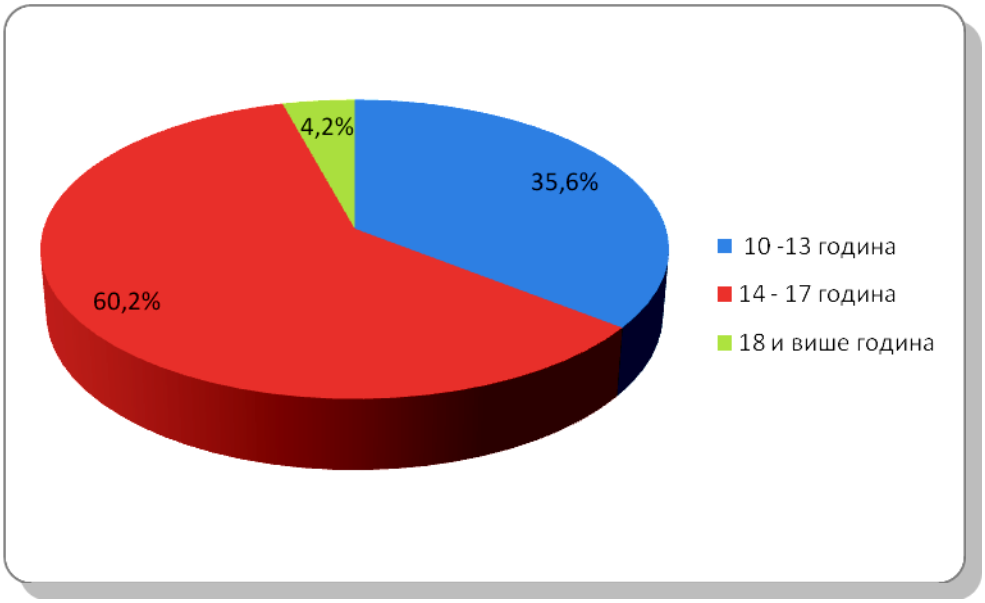

У заводима у 2012. није било деце до девет година, а доминира узраст деце од 14 до 18 година. Деце до 14 година која нису кривично одговорна било је 35,5% (2011 – 14%), а у 2012. бележимо значајан пад у броју младих корисника на смештају у заводима.

Као **разлог смештаја,** односно **начин упућивања у установу** у 2012. години, као и раније, доминирају два основна начина, 42% корисника је у установу упућено по одлуци суда, а 58% корисника је смештено у заводе од стране органа старатељства.

[12] Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, Прихватилиште за децу и младе и Прихватна станица за децу и младе

3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Подаци о **дужини боравка** указују да је и у 2012. години највећи број корисника у заводима, укупно 67 корисника, боравило до годину дана, односно 57,6%. Најмањи је удео корисника који у заводима бораве дуже од 5 година, у 2012. години 9, а на дан 31.12.2012. на смештају је било још 4 корисника који су неколико година провели у заводима (табела 12).

Табела 12: Корисници према дужини боравка у заводима за васпитање деце и младих, 2011-2012.

Дужина боравка	% у 2012	% у 2011
до 6 месеци	29,7	28,9
7 – 11 месеци	27,1	21,1
1 - **2** године	25,4	32,5
3 -**4** година	10,2	14,9
5 и више година	7,6	2,6

Од укупно 118 корисника, у 2012. години је евидентирано 39 корисника са **сметњама у развоју,** док је њихов број на дан 31.12.2012. износио 15. Од укупно 39 корисника, код 19 корисника су евидентиране интелектуалне тешкоће, а код 19 душевне болести. Са вишеструким сметњама у развоју евидентирано је једно дете.

Када је реч о обухвату корисника **образовањем,** сви корисници завода похађају школе. Највише корисника, односно 61,9%, је похађало редовну основну школу. Остала деца и млади су подједнако распоређени у основне специјалне школе, основне школе за одрасле, средње редовне и специјалне школе (графикон 11).

Графикон 11: Обухват образовањем, деца и млади у заводима за васпитање, 2012. год.

Као и у случају са подацима из претходних група установа, због збирног приказивања корисника и старосних категорија корисника понуђених у формату за извештавање, није могуће израчунати обухват деце одређеног узраста припадајућим нивоима образовања (тј. колико деце основношколског узраста похађа основну школу и сл.). У односу на претходну годину настављен је позитиван тренд смањења броја деце која нису обухваћена образовним системом. Наиме, у 2012. години само 2 деце није ишло у школу , што је на прошлогодишњем нивоу (2011 – 3 деце није ишло у школу, за разлику од претходних година: 2010 - 45,57%, 2009 - 40%). Наративни извештаји завода не пружају податке којима би се објаснили узроци оваквих промена.

Са родитељима и члановима породице је редовно **контактирало** и проводило викенде и празнике у породици само 32,% корисника, у чему се очитује пад у односу на 2011. годину (2011 - 49,12%). Генерално, динамика и квалитет корисника је и даље на веома слабом нивоу. Са породицом не контактира уопште чак 20% корисника. Остала половина корисника (изузимајући кориснике који редовно контактирају или не контактирају уопште) имају повремене, ретке контакте и ретке и повремене посете у оквиру дома.

Ако повремене контакте без предвидљиве динамике (30%), ретке контакте са родитељима (5,1%), и одсуство контаката са сродницима (20%) посматрамо заједно, уочавамо да половина деце остварује веома слабе контакте са родитељима и сродницима што је свакако веома неповољно за њих, њихову успешну ресоцијализацију, али и квалитет њиховог развоја уопште. Подршка деци и младима у заводима је свакако неопходна, али је неопходна подршка и њиховим породицама. Нарочито је важно креирати програме подршке за младе који се осамостаљују.

Графикон 12: Динамика контаката са породицом/сродницима корисника завода за васпитање деце и младих, 2012. год.

Када је реч о **старатељској заштити,** велики број корисника није под старатељством (41,5%), док је под непосредним старатељством 56,7% корисника. За само 1,75% корисника сродник или друга блиска особа је вршилац дужности старатеља. У односу на претходне две године, настављен је тренд непосредног старатељства као доминантног облика старатељства који је у малим процентима расте (2011 - 55,2%; 2010 - 46,7%; 2009 - 44,4%).

У току 2012. године 47 деце и младих је напустило заводе. Међу **разлозима престанка смештаја** код 17 корисника се радило о истицању васпитне мере, за 10 корисника је примењен рестриктивнији облик заштите, односно упућени су у Васпитно – поправни дом. У други завод је премештено 2 деце, а 1 дете је самовољно напустило установу. Укупно 17 корисника је у току године изашло из завода због других разлога. Међу најчешћим разлозима су: отпуштени из завода услед завршеног процеса ресоцијализације, вратили се у биолошку породицу, повратак у сродничку породицу, смештај у хранитељску породицу, смештај у другу установу за децу и младе или смештај у интернат (графикон 13).

Графикон 13: Разлози престанка смештаја у заводима за васпитање деце и младих, 2012. год.

Од укупно 17 деце који су изашли из дома јер им је истекла васпина мера, 16 деце и младих се вратило у билошку породицу, а 1 корисник је започео самостални живот.

У току 2012. године велики број корисника је био стално или повремено укључен у различите **програмске активности** које се реализују унутар ових установа као саставни део програма рада завода. Највећа укљученост је била у васпитне програме рада, затим у културно-забавне, спортско-рекреативне садржаје и програме подршке осамостаљивању.

Заводи у наративним извештајима извештавају да су у другој половини 2012. године сва три завода (Београд, Ниш и Књажевац) у сарадњи са „IMG“ ушли су у припрему пројекта ПИКС (Програм интервенције у кризним ситуацијама за младе у сукобу са законом). Главни циљ пројекта је унапређење третмана и заштите деце у сукобу са законом (корисника сва три Завода), кроз креирање новог програма рада са децом која користе / злоупотребљавају / зависни су од ПАС (психо - активне супстанце). У припрему и реализацију пројекта укључене су и следеће здравствене установе: Болница за болести зависности у Драјзеровој, Клиника ДР Лаза Лазаревић, локалне здравствене службе и представници судства.

3.3.3. Корисници према изложености насиљу

У 2012. години у заводима за васпитање деце и младих евидентиран је 61 случај насиља. То је значајан пораст у евидентирању насиља у односу на претходну годину (у 2011. евидентирано 18 случајева насиља). У 90,2% случајева жртве насиља су били корисници мушког пола, дечаци и младићи.

Према **врсти насиља** подједнако је распрострањено физичко насиље, емоционална злоупотреба и експлоатација. Пораст евидентираних случајева насиља евидентно је последица одговорнијег односа према евидентирању насиља генерално што видимо и у чињеници да у 2012. години имамо први пут извештавање о случајевима емоционалне злоупотребе. У 2012. години у односу на све евидентиране случајеве насиља, забележен је следећи однос: 36% физичко насиље, 29,5% емоционална злоупотреба, 21,3% експлоатација, 6,5% сексуална злоупотреба и 6,5% нешто друго.

Према **врсти насилника** у 95% случајева реч је о другом кориснику, у 1 случају о запосленом раднику завода и у 2 случаја о особама ван установе. Такође, 90% насилника је мушког пола. Од укупно 61 случаја насиља поднете су само 3 кривичне пријаве, једна против запосленог, а две против корисника завода. У наративним извештајима нису детаљније приказани подаци о случајевима насиља, насилницима, поднетим кривичним пријавама, нити разлозима услед којих је поднет мали број кривичних пријава у односу на број евидентираних случајева насиља.

3 АКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

У интегралном извештају је приказан и анализиран рад установа за смештај деце и младих у 2012. години. Анализирани су капацитети за смештај корисника, пружање услуга, додатне делатности и услуге у заједници и карактеристике корисника на смештају. Кључне димензије анализиране су у односу на циљеве и захтеве Закона о социјалној заштити и ширег реформског контекста деинституционализације и трансформације установа.

У односу на циљеве Закона и реформски контекст те упркос позитивним примерима и напорима да се имплементирају основна начела процеса реформи, извештаји установа за децу и младе у 2012. години не документују значајније напретке и помаке. Пре него што укажемо на основне закључке уочене на основу анализе домског смештаја у 2012. години, потребно је указати на недостатке са којима се анализа овог типа суочава:

На првом месту је реч о неодговарајућем квалитету података који произлази из начина вођења евиденције установа за смештај, а на другом на недостатак (нормативно) дефинисаних стандарда у бројним аспектима збрињавања као критеријума за упоређивање карактеристика и услова институционалне бриге о деци и младима.

Када је реч о неодговарајућем квалитету података, он произлази из два основна разлога: 1) у неодговарајућем формату, тј. недостатак микроподатака о корисницима и запосленима спречава продубљеније анализе карактеристика различитих подгрупа, могућности за поређења и рачунање обухвата корисника према различитим аспектима (образовање, услуге у установи, итд.) и 2) недовољној прецизности и позуданости података које достављају установе у форми Excel табела (подаци о величини појединих група унутар једне установе варирају у различитим табелама). Поред недовољне прецизности и непоузданости података, установе уопште не извештавају о појединим индикаторима. Реч је о изложености корисника насиљу, о којем превасходно домови за децу и младе са сметњама у развоју уопште не извештавају, а извештавање других установа такође је неадекватно. Код домова за децу и младе и завода за васпитање деце и младих анализа изложености насиљу се своди на анализу евидентирања насиља и извештавања установа о насиљу, а не о стварној распрострањености и аспектима насиља у установама.

Када су у питању стандарди са којима би стање у пракси требало поредити, они су присутни делимично, у мери у којој их дефинише закон те кроз формално важеће правилнике. У 2013. донет је нови Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга који се не може узимати у обзир јер није важио у извештајном периоду, односно у 2012. години.

Уз наведена ограничења, формат за извештавање установа ипак омогућује праћење основних карактеристика у раду установа и корисничких група које указују на неколико крупних проблема везаних за институционално збрињавање деце и младих који су присутни низ година уназад.

Континуирано најпроблематичнија област институционалног збрињавања деце и младих је превелик број деце и младих по једној установи. Иако Србија има ниску стопу институционализације, проблем су велике установе резиденцијалног типа које још увек нису систематски кренуле у трансформацију. Покретање *малих домских заједница* и измештање деце из дома за одрасле у Кулини је веома позитиван пример, али не и решење за велике специјалнизоване институције, на првом месту домове за децу са сметњама у развоју које у просеку смештају око 350 корисника свих

старосних категорија. У оквиру процеса трансформације пред установама, а првенствено пред надлежним органима, је још увек велики изазов прилагођавању установа пројектованом броју од 50 корисника који прописује Закон о социјалној заштити.

На другом месту је проблем поменуте хетерогености старосне структуре корисника, односно присуство свих старосних категорија (деце, младих, одраслих и старијих) у установама за децу и младе те још увек значајан број деце и младих у установама за одрасле. Измешаност различитих старосних категорија односи се превасходно на установе које смештају децу и младе са сметњама у развоју, односно одрасле са инвалититетом. Овај проблем је последица дугог боравка у установама специјализованим за кориснике са инвалидитетом, који можемо идентификовати као трећи кључни проблем у установама у 2012. години. Изузетно дуг боравак у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, и ове године је 29,3% корисника боравило у установама дуже од 20 година, отвара бројна питања о ванинституционалној подршци корисницима услуга смештаја и њиховим породицама.

Као четврти кључни проблем са којим се систем социјалне заштите суочава је висока заступљеност деце и младих са сметњама у развоју у свим установама за децу и младе. У 2012. години је удео корисника са инвалидитетом у свим установама за децу и младе износио 72,6%. У односу на 2011. када је удео деце и младих са сметњама у развоју/особа са инвалидитетом износио 76,2%[13], у 2012. примећујемо благи пад удела деце са сметњама у развоју. Уколико посматрамо удео корисника са сметњама у развоју према старосним категоријама, удео деце са сметњама у развоју у свим установама за децу и младе је у 2012. години 56%, док чак 71,6% свих младих у установама за децу и младе има сметње у развоју/инвалидитет. Учешће деце и младих са сметњама у развоју у укупној популацији установа за децу и младе је смањено у односу на 2012. годину (2011 – 67,3% деце и 66,4% младих у установама за децу и младе имало је сметње у развоју/инвалидитет).

Пети кључни проблем је обухват деце и младих у установама образовањем. Иако прави обухват припадајућим нивоима образовања према старости није могуће израчунати услед недостатка микроподатака, веома је висок удео деце која нису обухваћена редовним или специјалним образовањем (предшколско образовање, редовне основне и средње школе, односно специјалне школе за децу и младе са сметњама у развоју). Наиме, 43,6% деце и младих у домовима за децу и младе и само 20,1% деце у домовима за децу и младе са сметњама у развоју похађају неке од наведених врста образовања. Дакле, више од половине деце и младих из домова за децу и младе и већина деце и младих у домовима за децу са сметњама у развоју нису укључени у образовни систем. Овако висок удео деце и младих који нису обухваћени образовним системом је веома неповољан са становишта психичког и социјалног развоја деце и младих и са становишта потенцијала за осамостаљивање и запошљавање. Неукљученост у образовање потпуно искључује ову децу и младе из друштва и заједнице, а на дужи рок их везује за институције резиденцијалног типа и претвара у потпуно зависне и искључене чланове без икаквих ресурса.

Шести кључни проблем је присуство насиља у домовима. Извештаји установа указују на присуство насиља, али не извештавају о насиљу на адекватан и конзистентан начин, о чему је било речи.

[13] Смањење удела ОСИ у популацији корисника установа за децу и младе десило се у домовима за децу и младе (бившим домовима без родитељског старања)

Досадашњи начин извештавања установа указује да је и корисницима и стручним радницима неопходна подршка при сузбијању и препознавању насиља.

Иако подаци на основу којих је сачињен овај извештај не дају могућности да се подробније испитају фактори који доводе до институционализације деце и младих, као што је већ речено, односно идентификују препреке у деинституционализацији деце и младих и трансформацији установа, основни налази анализе извештаја о раду установа за децу и младе пружају основу да се укаже на потребу за ургентном, кохерентном и систематском подршком примарној породици. На овај закључак указују следећи налази:

- доминантни разлози смештаја у домовима за децу и младе и домовима за децу и младе са сметњама у развоју су немогућност родитеља да одговоре на потребе детета и неадекватно породично старање;
- дуг боравак корисника;
- у старатељској заштити доминира непосредно старатељство;
- половина деце и младих је без правог контакта са најближим сродницима;
- место пребивалишта породица и сродника (корисника пре смештаја у установу) су територије других општина што умањује могућност контактата;
- средина из које се корисници долазе у установу је биолошка породица за око 50% деце и младих у установама;
- повратак у билошку породицу веома слаб - од укупно 375 деце и младих који су у 2012. напустили установе, само 73, односно 19,5% се вратило у билошку породицу.

Подаци из извештаја не омогућавају увиде у потребе и задовољство корисника и услове и капацитете за пружање услуга запослених. Међутим, наративни извештаји установа указују на бројне проблеме са којима се запослени радници у домовима сусрећу, на њихову оптерећеност и потребу за различитим видовима финансијске и стручне подршке. Изјашњавање о потребним обукама запослених указује на мотивисаност и потребу за унапређењем њихових професионалних знања и капацитета што би требало схватити као једно од добрих полазишта у спровођењу даљих институционалних реформи које нам предстоје.

Из наведених закључака произлази да је у наредном периоду потребно предузети следеће активности:

- Преиспитати постојеће и креирати нове државне програме подршке деци и младима и запосленима у установама са становишта њихових специфичних потреба и проблема. У ове процесе треба укључити и кориснике усгуга смештаја (децу, младе и њихове родитеље) и запослене стручне раднике како би могли да утичу на обликовање ових програма у складу са реалним потребама и потенцијалима.

- Кроз процес трансформације потребно је да одређени број установа у наредном периоду ускладе смештајне капацитете и број корисника са нормативима.

- Кроз процес трансформације установа за децу и младе даље развијати мале домске заједнице
- Даље развијати локалне услуге – услуге дневних боравака, становања уз подршку, подстицање самосталног живота и др.
- Развијати механизме саветодавне, психолошке и финансијске подршке примарној породици
- Обезбедити додатне едукације потребне професионалцима ангажованим у раду са децом и младима
- Даље развијати систем евиденције и прикупљања одговарајућих података и индикатора о карактеристикама корисника, пружаоцима услуга, услугама и квалитету услуга
- Развити систем контроле квалитета социјалних, здравствених и других услуга кроз систем супервизије, мониторинга, програме едукације и професионалног напредовања пружалаца услуга